

FAYDALAR (ÖĞÜTLER), ZÜHD, KALBİ İNCELİKLER, MERSİYELER*

Müellif: Câfer b. Muhammed (HULDÎ)**
Çeviren: Aşır ÖRENÇ***

Takdim

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Allah (cc)'a hamd olsun. Biz Ancak Allah (cc)'a hamdeder, O (cc)'ndan yardım diler ve O (cc)'ndan bağışlanma isteriz. Nefislerimizin şerrinden amellerimizin kötülüklerinden Allah (cc)'a sığınırız. Allah (cc), kime hidayet verirse onu saptıracak, kimi de dalâlete sevk ederse ona hidayet verecek (Allah'tan başka kimse) yoktur. Şehâdet ederim ki Allah (cc)'tan başka ilah yoktur, Hz. Muhammed de O (cc)'nun kulu ve elçisidir. Allah (cc), şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekirse öylece sakının! Ona lâyük olduğu tazimi gösterin ve ancak O'na teslim olan Müslüman olarak can verin!”¹ “Ey insanlar! Sizi bir tek kişiden yaratan ve ondan da eşini yaratıp o ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabbinize karşı gelmekten sakının. Adını anıp Kendisini vesile ederek birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a saygısızlık etmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir.”² “Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve hep doğru söz söyleyin ki Allah da işlerinizi ve

* Cafer b. Muhammed b. Nusayr el-Bağdâdî el-Huldî (348/959)'nin eserinin ismidir. Bkz: El-Fevâid ve'z-Zühd ve'r-Rekâik ve'l-Merâsî, Tahkik: Mecdi Fethi es-Seyyid, Dâru's-Sahâbeti Li't-Türâs, Mısır, (t.y) (el-fevâid ve'z-Zühd ve'r-Rekâik ve'l- Merâsî. (الْفَوَائِدُ وَالزُّهُدُ وَالرِّكَائِكُ وَالْمَرَّاسِي)
وَالْمَرَّاسِي

** Ebû Muhammed Ca'fer b. Muhammed b. Nusayr el-Huldî el-Havvâs (H.348/959), ilk sūflerin menkıbelerini toplayıp yazması ve rivayet etmesiyle tanınan mutasavvıftır. Cüneyd-i Bağdâdî'nin talebelerinin büyüklerinden olan bu zat el-Huldî diye tanınmaktadır. Doğumu, yetişmesi ve vefâtı Bağdat'ta olmuştur. H.253/867 yılında doğup H.348/959'da vefat etmiştir. Mezarı Şunûziyye'de Sırrî es-Sakatî ve Cüneyd Bağdâdî'nin kabirlerinin yanındadır.

*** Öğr. Gör. SDÜ İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Bilim Dalı Doktora Öğrencisi.

¹ Ali İmran 3/102

² Nisa 4/1.

*hallerinizi düzeltsin, günahlarınızı affetsin. Kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse, pek büyük bir mutluluk ve başarıya nail olur.*³

Muhakkikin Kitaba Katkıları

-Kitabı Dâru'l-Kütübi'l-Mısıryye'deki yazma nüshasını temel alarak oluşturdum. Daha sonra sağlam bir metin ortaya çıkması için eldeki nüshalarla ikinci kez karşılaştırdım.

-Kitaptaki hadisleri, hâfız ve muhaddis olan cerh-tadil imamlarının hadislerin derecelerini belirten açıklamalarına dayanarak tahriç ettim.

-Kitaptaki garib ve anlaşılması zor kelimeleri açıkladım. Bazı yerlere de açıklamalar, îzahlar (ta'likât) koydum.

-Okuyucuya kolaylık olması için musannifin kitaba koymadığı bazı dâhili alt başlıklar da ilâve ettim.

-Kitabı, müellifi ve kitabın içindeki hadisleri açıklayan bir mukaddime yazdım.

-Kitapta Sahabe ve meşhur kişilerden bazılarını terk ederek, bazı kişiler (Kitapta yer alan sahabeler ve meşhur kişilerden bazıları) hakkında açıklamalarda bulundum.

-Kitap için ilmi bir fihris hazırladım.

Son olarak, Mükemmel olan tek kitap Allah (cc)'ın kitabıdır. Binaenaleyh kim bu eserimizde bir fayda bulursa bizim için Allah (cc)'tan muvaffakiyet ve doğruluğumuzu artırması için dua ediversin. Şayet eksik noktalar bulursa bize bildirsin ve Allah (cc)'a bizim hatalarımızı örtmesi için dua etsin. VE ÂHÎRU DA'VÂNÂ ENÎ'L-HAMDÜ LİLLÂHÎ RABBÎ'L-ÂLEMÎN.

Ebû Meryem / Mecdi Fethi es-Seyyid

Kitap Hakkında (Mukaddime)

Dünya yolculuğumuz esnasında bizim için ibret ve öğütler vardır. Kişi bunlarla amel etmek ve onları koruyarak (yolculuğa) devam etmek arzusuyla tecrübelerini ve bu tecrübelerden edindiği faydaları nasihat şeklinde başkalarına ulaştırmak için çaba sarf eder.

İşte bu kitabında Müellif İmam-ı Celil, bizim için dünya ve âhiret açısından kulun halini düzelten faydalarla dolu sayfalar kaleme aldı. Müellif İmam Huldî, bizi, zâhidlerin zühdüne, hâkimlerin hükmüne ve fukahâ'nın fihhına dair bir yolculuğa çıkardı. Bir kişinin dünya hayatındaki yolculuğunun nasıl olması gerektiğini ve Allah'ın dünyayı yaratmasındaki hikmetleri açıkladı.

³ Ahzab 33/70-71

İmam Huldî, zahidlerin yeme, içme, giyinme ve konuşma hayatından bahsetmek suretiyle zühd mefhumunu izaha çalışmakta, zühd hayatına bizi yaklaştırmak için yaşamış zahidlerin sabır ve tarzlarıyla alakalı örnekler zikretmektedir.

Bu kitapta âhiret halleri ve onun korkuları, dünya ve dünyanın yok oluşu, insanların yuvarlanıp gitmesinden bahisle kalbi incelten konuları (rekâik) bulmaktayız.

İmam Huldî, bize ihlâs ve ihlâslı kulların hallerinden, doğruluk ve sadâkat ehlinen, hilm ve halîmlerin hallerinden, iffet ve hayâ ehlinin sıfatlarından ve bunun gibi (İslâm'ın teşvik ettiği şekilde) yüce değerlerden ve örnek sıfatlardan bahsederek bizi bu şekilde ahlâklanmaya teşvik etmektedir.

İmam Huldî, kitabın sonunda bizimle ölüm, kabir ve onun korkuları, toprağa düşen gözyaşlarından örneklerle ağıt/mersiye âlemine arkadaşlık etmektedir.

Gerçekten de o âlem uzun bir zaman dilimidir. Bizden her biri kabrin önünde uzun süre bekler, kabre defnedilene düşünür. Böyle iken bir kimse nasıl dünyada uzun arzu ve büyük beklentilere girer. İşte o an insan taşın toprağın esiri olur. Toprak, yüzünün güzelliklerini mahveder, etlerini kurtlar yer, cesedi parçalanır/minerallerine ayrılır ve kişinin ameli dışında hiçbir şey kalmaz.

İmam Huldî, insanı hayatındaki derinliklere götürüyor. O, bize kitabın sonunda kaçınılması mümkün olmayan bu kesin sonucu (ölüm) hatırlatıyor. Çocuklarını kaybeden kadınların şiiirlerini aktarıyor. Bilindiği üzere kadınlar yumuşak kalplidirler. Onlar bir acı yaşadığında elemeleri çok şiddetli, hüzneleri uzun ve ağıtları büyük olur.

İmam Huldî, hikâye, nükte ve mersiyeleri yoğurarak bu aşamalarla kitabı sonuçlandırmaktadır. İmam Huldî'nin teliflerini kaleme almada kendine has bir metodu vardı. O nükteleri anlatırken çok farklı bölgelerden yararlanarak anlatmaya özel bir gayret gösterirdi. Kûfe, Mısır ve Fars (İran)'tan topladığı kıssaları senedleriyle birlikte zikrederdi. İmam Huldî'nin kendine has özelliklerinden biri de kendinden öncekilere ait hatıra ve kıssaları çokça nakletmesidir. Bununla birlikte kendi fikirlerini neşretme hedefi güttüğü de söylenmektedir. Riyâya düşme korkusu ve nasihatta ihlâslı olma düşüncesiyle İmam Huldî, kendine nispet edilen bir görüş nakletmemiştir.

Son olarak bizim ebedî mîrâsımızdan olan sâfi nurlu sayfaları naklederek size bırakıyorum. Allah (cc)'tan bizi ihlâslılardan kılmasını dileriz. Başarı ancak onun katındandır. Hamd, âlemlerin rabbi olan Allah (cc)'a mahsustur.

Musannifin Hayatı

Nesebi

O, imamların şeyhi, önder, muhaddis Ebû Muhammed Câfer b. Muhammed b. Nusayr b. Kâsım el-Bağdâdî'dir. Huldî olarak bilinmektedir. Bağdat'ta yaşayan bu zat kendi zamanının âdeti olduğu üzere küçük yaşta ilim tahsiline başlamıştır. Ebû Hüseyin en-Nevevî, Cüneyd-i Bağdâdî ve Ebû Muhammed el-Cerîrî ile arkadaşlık yaptığı bilinmektedir.

"Huldî" Olarak İsimlendirilmesinin Sebebi

Bu konuda iki görüş bulmaktayız. Bunlardan birincisi Ebû Muhammed'in bizzat kendisine nispet edildiğidir. Zehebî, siyerinde Ebû Muhammed'in, Huld mahallesinde oturduğundan dolayı bu künyeyi aldığını söylemektedir. Biz bu görüşün sıhhatine ulaşamadık. İkinci görüşe gelince konu hakkında Hatib el-Bağdâdî, Târih'inde senediyle birlikte Huldî'nin bizzat kendisinin şöyle söylediğini aktarmaktadır: Ben bir gün etrafında bir grup bulunan Cüneyd b. Muhammed'in (Cüneyd-i Bağdâdî) yanındaydım. Etrafindakiler ona soru soruyorlardı. Bana dedi ki: '*Yâ Ebû Muhammed, cevapla bu soruları*'. Bende sorulara cevaplar verdim. Bunun üzerine bana '*Yâ Huldî, sen bu cevapları nerden biliyorsun*' dedi. Bu söz üzerine ismim günümüze kadar bu şekilde geldi. Allah (cc)'a yemin olsun ki ben Huld mahallesinde hiç oturmadığım gibi ceddinden de hiç kimse oturmadı. Biz bu ikinci görüşü daha sahih buluyor ve tercih ediyoruz.

Ders Aldığı Hocaları

Hâris b. Ebû Üsâme et-Temîmî, Bişr b. Mûsâ el-Esedî, Ebû Şuayb el-Harrânî, Ali b. Abdü'l-Azîz el-Bağavî, Ömer b. Hafs es-Sedüsî, Hasan b. Ali el-Ma'merî, Muhammed b. Fadl b. Câbir es-Sakatî, Muhammed b. Câfer el-Kattât, Hasan b. Alluveyh el-Kattân, Halef b. Amr El-Ukberî, Ahmed b. Muhammed b. Mesruk et-Tûsî, Muhammed b. Yusuf b. et-Türkî, Ahmed b. Ali el-Harrâz, Câfer b. Muhammed b. Harb el-Abadânî, Ebû Müslim el-Kecî, Muhammed b. Abdullah b. Süleyman el-Hadramî, Muhammed b. Osman b. Ebû Şeybe ve bunlarla birlikte Kûfe, Mekke ve Mısır ehlinden birçok âlimden ders aldı. İlim tahsili için birçok beldeye yolculuk yaptı. Bu yolculukları esnasında birçok mutasavvıf, muhaddis olan âlim ve şeyhle karşılaştı. Daha sonra Bağdat'a döndü ve orasını vatan edindi.

Kendisinden Ders Alan Talebeleri

İmam Huldî, Bağdat'a döndükten sonra ilim meclislerinde oturmaya başladı ve birçok ilim rivayet etti. Kendisinden ilim alan talebeleri şunlardır: Ebû Amr b. Hayyuveyh, Ebû'l-Hasan ed-Dârekutnî, Ebû Hafs b. Şâhin, Yusuf el-Kavvâs, Hâkim, Ebû'l-Hasan b. Salt, Abdü'l-Azîz es-Setürî, Hüseyin el-

Ġadâirî, İbn Rızgaveyh, İbn Fadl el-Kattân, Ebû'l-Hasan el-Hammâmî, Ebû Ali b. Şâzân, Ebû'l-Hüseyn b. Bişrân, Abdullah b. Yahyâ Es-Sükkerî, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Tâhir ed-Dekkâk, Muhammed b. Ubeyd el-Hanâî, Ali b. Ahmed er-Razzâz ve diğçerleri.

İz Bırakan Sözü

Kul ile bedeni arasında kalbinin takvası vardır. Sükûn bulduğı zaman oraya ilmin bereketi iner ve dünyaya rağbet ondan kalkar.

İnsanların O'nun Hakkındaki İfadeleri

Hatîb el-Bağdâdî: İmam Huldi, dinde faziletli, sadık ve sika bir kişidir.

Zehebî: İmam Huldi, hadiste sağlam/asıl bir kişidir.

Ebû Nuaym el-İsfehânî: İmam Huldi, sağlam kaynaklardan beslenen, birçok kitap yazan, hayırlı kimselerle birlikte bulunan ve yüce ahlakla süslenen bir kişidir.

İlmi Eserleri

-El-Fevâid ve'z-Zühd ve'r-Rekâik ve'l-Merâsi: Şu anda elimizde bulunan kitaptır. Daha sonra hakkında bilgi vereceğiz.

-Mihnetü's-Şâfi: Yazma nüshası Şam'daki Zahiriyî kütüphanesinde bulunmaktadır.

İmam Huldi'nin telif ettiği eserler arasında Hatîb el-Bağdâdî'nin naklettiğine göre şu da vardır. Bağdat ehli, bağdatın en beğenilen üç eseri şunlardır demektedir: Şibli'nin⁴ İşârât'ı, Mürteiş'in⁵ Nüket'i (Nükteler) ve Ca'fer'in⁶ (el-Huldi) Hikâyeleri.

⁴ Şibli; Tasavvuf şeyhlerinin büyüklerinden olup ismi Câfer b. Yunus, künyesi ise Ebû Bekir'dir. Cüneyd-i Bağdâdî'nin meşhur talebelerinden olan Şibli, Bağdat'a yerleşmiş, H.334/945 senesinde burada vefat etmiştir. Hatîb Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, XIV, 389, Beyrut; Zehebî, Siyer-i A'lamü'n-Nübelâ, Tahkik: Şuayb Arnavut, I. Baskı, 1403/1973, Müessesetü'r-Risâle, XV, 367, Beyrut. Ebû Bekir Şibli'nin hayatı hakkında geniş bilgi için bkz: Rifât Okudan, "Ebû Bekr Şibli: Hayatı ve Tasavvuf Tarihindeki Yeri" İlim Akademik Araştırma Dergisi, yıl: 8, (2007), sayı: 19, sayfa: 211-234. (Çeviren)

⁵ Mürteiş: Tasavvuf şeyhlerinin büyüklerinden olup ismi Abdullah b. Muhammed Mürteiş en-Nisâbüri olup, künyesi Ebû Muhammed'dir. Mürteiş diye tanınmaktadır. Aslen Nişâbur'un Hîre mahallesinden olup birçok beldeye ilim yolculuğunda bulunduktan sonra Bağdâd'a dönüp orasını vatan edinmiştir. Şunûziyye Mescidinde ikâmet etmiş, sohbetine devam edenlere Allah (cc)'in emir ve yasaklarını anlatmış, dünyanın zevk ve eğlencelerinin geçici, âhiretin ise ebedi olduğunu anlatmıştır. H.328/939 yılında bu mescidde bir sohbet sonrası vefât etmiştir. Geniş bilgi için bkz: Hatîb Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, VII, 221, Beyrut. (Çeviren)

⁶ Elimizdeki eserin müellifi olan bu kişinin ismi Ebû Muhammed Ca'fer b. Muhammed b. Nusayr el-Huldî el-Havvâs (H.348/959)'tır. İlk sûflerin menkıbelerini toplayıp yazması ve

Vefâtı

İmam Huldî, yaptığı altmış hacc'ın yaklaşık yirmi kadarını yürüyerek yaptığını söylemektedir. Ömrünü sâlih amellerle süslemiştir. Ramazan'ın on biri Çarşamba günü hicri üç yüz kırk sekiz yılında vefat etmiş, (H. 348, Ramazan 11, Çarşamba Günü) Şenuziyye'de Cüneyd Bağdâdî ve Serî es-Sâkatî'nin yanına defnedilmiştir. Allah ona rahmet etsin, günahını bağışlasın ve onu naîm cennetine vâris eylesin.

Müellif Hakkında Geniş Bilgi İçin Müracaat Edilecek Kaynaklar

Hilyetü'l-Evliyâ 10/381 - Mir'âtü'l-Cinân 2/342 - Târîhu Bağdâd 7/226 - Tabakâtü'l-Evliyâ 170-174 - Ğâyetü'n-Nihâye 1/197 - Şezerâtü'z-Zeheb 2/378 - Siyeru Âlâmü'n-Nübelâ 15/558 - En-Nücûmu'z-Zâhire 3/322 - El-İber 2/279 - Er-Risâletü'l-Kuşeyriyye ص/24 - Keşfu'l-Mahcûb 1/368 - El-Bidâye ve'n-Nihâye 11/234.

Yazma Nüshanın Tanıtımı

Bu güzel kitabın yazması, İslam mirasının hazinesi olan Mısır'daki Âmira kütüphanesinde bulunur. Rabbimiz, bu esere ulaşmaya bizi muvaffak kıldı. Yazma nüsha 12 varak, yani 24 sayfa, her sayfa 21 satırdır. Yazma nüsha (☞) rumuzu altında 25618 numarada, Mikrofilm (24536) numarada noktaları birçok kelimenin altından silinmiş olsa da okunabilen güzel bir hatla yazılmıştır. Bu eseri Hafız Mizzî, şeyhinden Dımeşk Câmîi'nde H.706 da Sefer ayının 6 sı Perşembe günü sema yoluyla alarak rivayet etti.

Eser H. 1351/1932 Cemâzeü'l-Âhir ayının 12 si/14 Ocak Çarşamba sabahı nüshalandı. 1558 hadis numarası altında Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye'de korunmuş hattın nüshasından nakledilmiştir. Bizim nüshaladığımızla eski nüshayı karşılaştırdığımızda bir fark bulamadık. Bu eseri nüshacı, Mahmud Abdu'l-Latif Fahrüddîn nüshaladı. Kitabın müellifine nispetinde herhangi bir yanlışlık yoktur. Birçok imam övücü kelimasında bu eseri Huldî'den nakletmiştir. Bu eseri Karl Brokelmann, Târîhu'l-Edebi'l-Arabî'de (4/75), Dımeşk Mecmuâsı'nda 45 (Dımeşk 255), Fuat Sezgin ise Târîhu't-Türâsi'l-Arabî'de İmam Huldî (2/479) kaydı altında zikretti.⁷ Hamd Âlemlerin Rabbi Olan Allah (cc)'a mahsustur.

rivayet etmesiyle tanınan mutasavvıftır. Cüneyd-i Bağdâdî'nin talebelerinin büyüklerinden olan bu zat el-Huldî diye tanınmaktadır. Doğumu, yetişmesi ve vefâtı Bağdat'ta olmuştur. H.253/867 yılında doğup H.348/959'da vefat etmiştir. Mezarı Şunûziyye'de Sırrî es-Sakatî ve Cüneyd Bağdâdî'nin kabirlerinin yanındadır. Geniş bilgi için bkz: Hatîb Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, VII, 226-227, Beyrut. (Çeviren)

⁷ Fuat Sezgin, Târîhu't-Türâsi'l-Arabî, I. Baskı, 1403/1983, İdârettü's-Sekâfeti ve'n-Neşri bi'l-Câmiati, Suudi Arabistan, IV, 157 (الخلدی) maddesi.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ رَبِّ يَسِّرْ وَأَعِن

Yazma Nüşanın Senedi

أنا أبو محمد الحافظ جمال الدين يوسف بن الزكي عبد الرحمن المزى إجازة مكتوبة
أنا والدى الحافظ المزى .

أنا النجيب أبو المرهف المقدام بن أئى القاسم بن المقداد القيسى سماعاً للمعلم
عليه قال :

أنا أبو العباس أحمد بن أحمد بن أحمد البندنجى .

أنا أبو نصر المعمر بن محمد بن الحسين .

أنا أبو عبد الله محمد بن على بن الحسين بن سكينه الأماطى .

أنا أبو القاسم شاذان بكير المقرئ قراءة عليه .

أنا أبو محمد جعفر بن محمد بن نصير الخواصر الخلدى .

HADİSLER (أَحَادِيث)

الْقَضَاءُ وَالْقَدَرُ فِي حَيَاةِ الْمُسْلِمِ

Müslümanın Hayatında Kazâ ve Kader

حَلَفْنَا الْخَارِثُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ التَّمِيمِيَّ، ثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ شُعَيْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ
عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ : لَا تُؤْمِنُ عِنْدَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ
وَشَرُّهُ.
Hâris b. Muhammed b. Ebû Üsâme et-Temîmî/Ebû Nuaym/Ebû
Hâzim/Amr b. Şuayb⁸/Babası (Şuayb b. Muhammed)⁹/Abdullah b. Amr (ra)'dan

⁸ Amr b. Şuayb: Ebû İbrâhîm (Ebû Abdillâh) Amr b. Şuayb b. Muhammed el-Kureşî es-Sehmî (H.118/736), Tâif'li fakih ve muhaddislerdendir. Saîd b. Müseyyeb, Tâvûs, Urve b. Zübeyr, İbn Şihâb ez-Zührî gibi muhaddislerden, en çok da babası Şuayb b. Muhammed'den rivayette bulunmuş, kadın sahâbîlerden Hz. Zeyneb bint Ebû Seleme ve Rubeyyi' bint Muavviz'den hadis dinlemiştir. Kendisinden Zührî, Atâ, Katâde, Mekhûl, Eyyûb es-Sahtiyânî, Yahya b. Saîd el-Ensârî, Abdurrahman el-Evzâî gibi âlimler hadis öğrenmiştir. Yahya b. Saîd el-Kattân, güvenilir râvilerin kendisinden hadis rivayet etmeleri halinde Amr'ın da sika sayılacağını, aksi takdirde rivayetlerine güvenilemeyeceğini, Ahmed b. Hanbel, Amr'ın rivayetlerinin delil olarak kullanılamayacağını, bunlar arasında münker olanların bulunduğunu, ancak i'tibar için yazılabileceğini, bununla beraber muhaddislerin onun hadislerini bazen delil olarak kullandıklarını, bazen da tereddütleri sebebiyle hadislerine iltifat etmediklerini belirtmiştir. İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, İbn Huzeyme, İbn Hibbân ve Hâkim, Amr'ın hadislerini kitaplarına almıştır. Zehebi, Amr'ın hadislerini hasen, İbn Hacer el-Askalânî de kendisini sadûk olarak değerlendirmektedir. Geniş bilgi için bkz: M. Yaşar Kandemir, 'Amr b. Şuayb' maddesi, DİA, III, 92-93, İstanbul, 1991. (Çeviren)

⁹ Veysel Özdemir, "Amr b. Şuayb an Ebîhi an Ceddihi İsnâdının Tenkit ve Tahlili" F.Ü.İ.F.D, 13:1, 2008, s.243. (Çeviren)

rivayetle: Allah resulü (sav) şöyle buyurdu: “Kul kadere, (kaderin) hayrına ve şerrine iman edinceye kadar iman etmiş olmaz.”¹⁰

الْعَاقِبَةُ خَيْرٌ مَا يَسْأَلُ الْمَرْءُ رَبَّهُ

Kişinin Rabbinden İsteddiği Şeylerin En Hayırlısı Afiyettir

خَلَّفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ الْحَجَّاجِ بْنِ رَشْدِينَ الْمِصْرِيَّ بِمِصْرَ، ثنا يُونُسُ بْنُ عَدِيٍّ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمُخَارِبِيُّ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ بْنِ دُرَيْعٍ، عَنْ شَرِيحِ بْنِ هَانِيٍّ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: لَوْ عَلِمْتُ لَيْلَةَ الْقَدْرِ مَا سَأَلْتُ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ فِيهَا إِلَّا الْعَاقِبَةَ حَتَّى أَصْبِحَ.

Ahmed b. Muhammed b. el-Haccâc b. Rıfşîn el-Mısrî/Yusuf b. Adıyy/Abdurrahman b. Muhammed el-Muhâribî/Ebû İshak eş-Şeybânî/Ebû'l-Abbas b. Dir'/Şüreyh b. Hânî¹¹/Hz. Âişe dedi ki: “Şâyet Kadir Gecisini (hangi gecenin olduğunu) bilmiş olsaydım, o gün sabaha kadar Allah (cc)'tan âfiyet isterdim.”¹²

حُبُّ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِيْمَانٌ يَنْبَغِيهِ نَفَاقٌ

Hz. Ali'yi Sevmek İmân, O (ra)'na Buğzetmek Nifak Alâmetidir

خَلَّفْنَا الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ حَمَادٍ بِالْكُوفَةِ ثنا أَحْمَدُ بْنُ صَبِيحٍ، ثنا الرَّبِيعُ بْنُ سَهْلٍ الْفَرَزِ ارِيُّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الطَّائِبِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ الْوَالِئِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيًّا، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَلَى مِنْبَرِكُمْ هَذَا، وَهُوَ يَقُولُ: عَهْدُ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ إِلَيَّ: أَنَّهُ لَا يُحِبُّكَ إِلَّا مُؤْمِنٌ وَلَا يُبْغِضُكَ إِلَّا مُنَافِقٌ.

Kâsım b. Muhammed b. Hammâd/Ahmed b. Subeyh/Rebi' b. Sehl el-Fezârî/Said b. Ubeyd et-Tâi/Alî b. Rebîa el-Vâlibî'den rivayetle Hz. Ali, şu minberinizde iken şöyle diyordu: Nebi (sav), bana şunu söyledi “Seni Mü'min'den başkası sevmez, sana münâfıktan başkası buğzetmez.”¹³

¹⁰ İsnadı Hasen olup hadis sahihtir. Âcurî, Şeriat'ta (188/ص) tahriç etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/212.

¹¹ Hz. Aişe'den daha başka haberler de rivayet eden Şureyh b. Hânî (ra) (H.78/697), Hz. Ali'nin öncü birliklerinin komutanıdır. Sıffin savaşındaki hakem hadisesinden sonra Amr b. As (ra)'ın üzerine atılarak onu kırbaçlamış, Hz. Amr'ın oğluda misillemede bulunarak kendisine kırbaçla vurmuştur. İbn Kesir, El-Bidaye ve'n-Nihâye, (Çev: Mehmet keskin), Çağrı Yayınları, VII, 453-457. (Çeviren)

¹² İsnadı zayıftır. Senedde bulunan Ahmed b. Muhammed b. El-Haccâc b. Reşîd el-Mısrî'yi, İbn Ebî Hâtım yalancı saymıştır. Mîzan, 1/133; Lisânü'l-Mîzân, 1/257; el-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/75. Hz. Âişe'den merfû olarak Kadir Gecesi'nde nasıl dua etmesi gerektiğini sorması üzerine Hz. Peygamber'in “Allah'ım sen affedicisin, affetmeyi seversin, beni de affet” şeklinde dua etmesini tavsiye ettiği bildirilmektedir. Ahmed b. Hanbel, 6/171, 182, 208; Tirmizî, 2743. Tirmizî, bu rivayet için Hasen Sahih demiştir.

¹³ Hadis Sahih olup isnadı zayıftır. Bu senedde bulunan Kâsım b. Muhammed b. Hammâd'ı, Dârekutnî zayıf kabul etti. Mizân 3/379; Lisânü'l-Mîzân 4/465. Yine senedde bulunan Rebi' b. Sehl el-Fezârî hakkında Ebû Zûr'a, Münkîrî'l-Hadis demiştir. Ebû Hâtım, şeyh, Yahyâ b. Main, bir beis olmadığını söylemiştir. Fakat Dârekutnî, zayıf kabul etmiştir. Cerh ve't-Ta'dîl, 3/464; Mîzân, 2/41.

Hadisi sahih olarak Müslim, 2/64; Ahmed b. Hanbel, 1/84-95-128; Tirmizî, 3819; Nesâî, 8/115-116; İbn Mâce, 114, A'meş-Adıyy b. Sâbit-Zür b. Hubeyş-Hz. Ali tarihiyle nakletmiştir.

Zâdâm Bilir Misin? *هل تعرف من زادان؟*

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْمَدَ الْقَطَّانُ الْفَارِسِيُّ بِالْفَارِسِيَّةِ، عَنْ رَجُلٍ، عَنْ أَبِي هَاشِمٍ، عَنْ زَادَانَ، قَالَ: كُنْتُ فَتَى حَسَنَ الصَّوْتِ، حَيَّدَ الصَّرْبَ بِالطَّنْبُورِ، فَكُنْتُ أَنَا وَأَصْحَابِي فِي رُوَيْضَةٍ، قَدَامَنَا بَاطِيَةٌ، فِيهَا نَبِيذٌ، فَدَخَلَ عَلَيْنَا رَجُلٌ، فَصَرَبَ الْبَاطِيَةَ بِرَجْلِهِ فَأَلْقَاهَا، ثُمَّ تَنَاوَلَ الطَّنْبُورَ فَكَسَرَهُ، ثُمَّ قَالَ: يَا غُلَامُ، لَوْ كَانَ مَا أَسْمَعُ مِنْ حَسَنِ صَوْتِكَ بِالْقُرْآنِ، لَكُنْتُ أَنْتَ، ثُمَّ ذَهَبَ بِفَقُلْتُ لِأَصْحَابِي: مَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا: مَلْتَعَرَفْ هَذَا؟ فَقُلْتُ: لَا قَالُوا: هَذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ فَأَلْقَى اللَّهُ فِي قَلْبِي لِتَتُوبَةَ يَفْتِيْعَتُمُقْبَلُ أَنْ يَدْخُلَ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَكَلِمَتُهُ، قَالَ: مَنْ أَنْتَ؟ فَقُلْتُ: أَنَا صَاحِبُ الطَّنْبُورِ، قَالَ: مَرْحَبًا بِمَنْ يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، ثُمَّ قَالَ: اجْلِسْ، فَأَخْرَجَ إِلَيَّ تَمْرَةً بِفَقُلْتُ: كُلْ بِفَلَوْ كَانَ عِنْدَنَا غَيْرُ هَذَا لَأَخْرَجْنَاكَ لَكَ.

Ali b. Ahmed el-Kattân el-Fârisî (Farsça olarak)/Bir Adam/Ebû Hâşim/Zâdân¹⁴ dedi ki: “Ben sesi güzel, tamburu da iyi çalan bir çocuktum. Arkadaşlarımla beraber bir bahçedeyken, önümüzde içerisinde nebiz bulunan içki kabı bulunuyordu. Yanımıza bir adam geldi, ayağıyla kaba vurarak fırlattı ve sonra dönüp tanburu kırdı. Daha sonra da bana dönerek: ‘Ey çocuk, şayet senin güzel sesinden Kur’an dinlememiş olsaydım sana da yapacağımı bildirdim!’ dedi. Adam gittikten sonra arkadaşlarıma bu kişinin kim olduğunu sorduğumda: ‘Sen bu şahsı tanımıyor musun?’ dediler. Ben de: ‘Hayır!’ cevabını verince arkadaşlarım, o kişinin Allah Resulü (sav)’nün arkadaşı olan Abdullah b. Mes’ud (ra) olduğunu söylediler. Allah benim gönlüme tövbe bahşedince onu takip edip, evine girmeden yakaladım ve onunla konuştum. Bana: ‘Sen kimsin?’ diye sorunca tanburun sahibi olduğumu söyledim. Bana ‘Merhabâ, Allah (cc) ve Resulü (sav)’nün sevdiği kişi!’ diyerek beni yanına oturttu. Daha sonra hurma ikram ederek: ‘Şayet yanımda bundan başka bir şey olsaydı onu da ikram ederdim.’ dedi.

أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْفَقْهُ فِي الدِّينِ

En Faziletli İbadet Dinde Anlayış Sahibi Olmaktır

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ صُبَيْحٍ بِالْكُوفَةِ، قِ الْ: وَحَدَّثَ فِي كِتَابِ حَدِيثِي، ثنا مُحَمَّدٌ عَنْ أَبِي عُمَانَ الْأَزْدِيِّ ثنا الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي هَيْبَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ: مَا عَبْدُ اللَّهِ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنَ الْفَقْهِ فِي الدِّينِ.

Ahmed b. Hasan b. Subeyh/Dedesi/Muhammed/Ebû Osman el-Ezdî/Hasan (el Basrî)¹⁵/Ebû Hureyre (ra)’den rivayetle Resulullah (sav) şöyle

¹⁴ Asıl ismi Ebû Amr el-Kindî’dir. Ulemanın büyüklerinden olan bu kişi, Hz. Peygamber hayatıyken doğmuş olup, Hz. Ömer’in Câyibedeki hutbesine şahit olmuştur.

¹⁵ Hasan-ı Basri: Ebû Saîd el-Hasen b. Yesâr el-Basrî (H.110/728), tâbiîn’in Basra’lı meşhur âlim ve zâhididir. Hz. Ömer başta olmak üzere birçok sahâbînin duasını alan Hasan-ı Basrî, 70’i Bedir gazisi olmak üzere 120 kadar sahâbî ile görüşmüş, rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer alan Hasan-ı Basrî’nin, doğrudan Hz. Peygamber’den veya aradaki râviyi düşürerek bazı sahâbîlerden duymuş gibi naklettiği hadislerin sıhhati konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazıları, onun güvenilir-zayıf ayrımı yapmaksızın herkesten rivayete bulunması sebebiyle bu tür rivayetlerinin sahih kabul edilemeyeceğini belirtirken, Yahya b. Saîd el-Kattân ve Ebû Zûr’a er-Râzî ise Hasan-ı Basrî’nin bu rivayetlerinden birkaçı hariç diğerlerinin, Kur’an ve sahih sünnetle desteklenmesi veya başka tarihlerden muttasıl olarak rivayet edilmesi sebebiyle zayıf olmayacağını söylemişlerdir. Ali b. Medîni de bu tür rivayetlerden güvenilir râviler tarafından nakledilenlerin çoğunu sahih kabul etmiştir. Onun

buyurdu: “Dinde Fıkıh sahibi /anlayışlı olmaktan daha faziletli bir şeyle Allah’a ibadet edilmemiştir.”¹⁶

صِيَامُ الْفَقِيرِينَ

Mukarrabîn (Allah’a Yakın Olan Kimselerin)’in Orucu

وَحَلَلْنَا أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى الْخُلَوَانِيُّ؛ ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ، ثَلَاثُ رُجُحُ بْنُ فَصَّالَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ الدَّمَشَقِيِّ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: جَاءَهُ رَجُلٌ يَسْأَلُهُ عَنِ الصِّيَامِ، قَالَ: عَنِ الصِّيَامِ، جِئْتُ تَسْأَلُنِي؟ أَلَا أُخْبِرُكَ حَدِيثًا، كَانَ عِنْدِي فِي التَّخْتِ الْمَخْرُورِ، إِذَا كُنْتُ تُرِيدُ صِيَامَ دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ خَلِيفَةَ الرَّخْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنَّهُ كَانَ عَبْدًا مِنْ عَبِيدِ النَّاسِ، وَأَشْجَعَ النَّاسِ، وَكَانَ لَا يَغْرُ إِذَا لَاقَى، وَكَانَ يَقْرَأُ الرُّبُورَ بِسَبْعِينَ لَوْحًا، وَيَقْرَأُ قِرَاءَةً يَطْرُبُ مِنْهَا الْمَحْمُومُ، وَكَانَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَسْبُغَ بِنَفْسِهِ لَمْ تَبْقَ، وَكَانَ لَهُ سَجْدَةٌ فِي آخِرِ اللَّيْلِ، وَيَتَضَرَّعُ حَتَّى يُصْبِحَ، وَكَانَ رَسُولَ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: إِنَّ أَفْضَلَ الصِّيَامِ صِيَامَ أَخِي دَاوُدَ، عَلَيْهِ السَّلَامُ، وَكَانَ يَصُومُ يَوْمًا وَحِينَ يَفْطِرُ يَوْمًا وَإِنْ كُنْتُ تُرِيدُ صِيَامَ ابْنِ سَلِيمَانَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِنَّهُ كَانَ يَصُومُ أَوَّلَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، وَمِنْ وَسَطِ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ يَسْتَفِيحُهُ بِصِيَامٍ، وَأَوْسَطَهُ بِصِيَامٍ، وَأَجْرَهُ بِصِيَامٍ وَإِنْ كُنْتُ تُرِيدُ صِيَامَ ابْنِ الْعَدْرَاءِ الْبَتُولِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِنَّهُ كَانَ يَصُومُ الدَّهْرَ كُلَّهُ، لَأَسْفُطُ مِنْهُ شَيْئًا، وَكَانَ يَأْكُلُ الشَّعِيرَ، وَيَلْبَسُ الشَّعْرَ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَيْسَ يَغُولُ، وَلَا نَبْتُ يُخْرَثُ، وَكَانَ رَامِيًا لَا يُخْطِئُ صَيْدًا يُرِيدُهُ، وَحَيْثُ مَا غَابَتِ الشَّمْسُ، صَفَّيْنِ قَدَمَيْهِ، فَالْحِزَالُ يُصَلِّي، حَتَّى يَرَاهَا قَدْ طَلَّ عَتَّ، وَكَانَ يَمُرُّ بِنَبِي إِسْرَائِيلَ، فَمَنْ كَانَتْ لَهُ حَاجَةٌ فَصَاها، وَكَانَ لِحِفْظِهِ مَقَامًا إِلَّا رَكَعَ رَكَعَتَيْنِ، فَكَانَ ذَلِكَ شَأْنَهُ حَتَّى رَفَعَ وَإِنْ كُنْتُ تُرِيدُ صِيَامَ أَمِّهِ، فَلْيَنْهَا كَانَتْ تَصُومُ يَوْمَيْنِ، وَيَفْطِرُ يَوْمًا وَإِنْ كُنْتُ تُرِيدُ صِيَامَ خَيْرِ الْبَشَرِ عَلَّ بِهِ السَّلَامُ فَإِنَّهُ كَانَ يَصُومُ مِنَ الشَّهْرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، يَقُولُ: هُنَّ صِيَامُ الدَّهْرِ.

Ebû Câfer Ahmed b. Yahyâ el-Hulvânî/Muhammed b. Sabbâh/Ferec b. Fudâle/Ebû Hureyre (ra)/İbn Abbâs (ra) dedi ki: Oruç hakkında soru soran bir adam geldi. Bunun üzerine: “Sen bana oruç hakkında soru sormaya mı geldin? Sana şu hadîsi haber vereyim ki ‘şayet sen Dâvud (as)’un orucunu sorarsan O (as), insanların en abidi, en cesuru, düşmanla karşılaştığında kaçmayan, Zebur’dan yetmiş çeşit/kıraat ile kendini kaybetmişçesine okuyan kişidir. Ağlamak istediği zaman gecenin sonlarında secde eder ve sabaha kadar tazarru ederdi. Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: “En Faziletli oruç Peygamberlikte kardeşim Dâvud (as)’un orucudur. O (as), bir gün oruç tutar, bir gün iftar

tek râvi vasıtasıyla aldığı rivayetlerde râvi adını zikretmesi, iki veya daha fazla râvi yoluyla aldığı ise hadisi doğrudan Hz. Peygamber’den nakletmesi ayrıca bu rivayetlerin başka tariklerden de gelmesi bunların zayıf olmadığı görüşünü desteklemektedir. Hayatını Basra’da vaaz ve ibadetle geçiren Hasan-ı Basrî, H.110’da burada vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: Süleyman Uludağ, ‘Hasan-ı Basri’ maddesi, DİA XVI, 291-293; Ahmet Yücel, ‘Hasan-ı Basri’ maddesi, DİA, XVI, 303, İstanbul 1997. (Mütercim)

¹⁶ İsnâdı çok zayıftır. Senedde bulunan Ahmed b. Hasan, hakkında Dârekutnî Kuvvetli olmadığını söylemektedir. Mizân, 1/92. Seneddeki diğer ravi olan Ebû Osman el-Ezdi’nin ise, bilinmediği, batıl haber getirdiği belirtilmiştir. Mizân (4/550). Lisânü’l-Mizân, (7/80). Hasan Basrî’nin Ebû Hureyreden işitmediği, rivayetin mürsel olduğu bildirilmektedir. El-Merâsil Liibnî Ebî Hâtim, 36-37. İbn Abdi’l-Berr “Câmiu Beyâni’l-İlim” adlı eserinde 53/53 bu hadisi başka bir senedle tahrîç etmiştir. Senedde bulunan Yezid b. İyaz’ın yalancı olduğu bilinmektedir. Aynı senedde Tabarânî’nin, Mu’cemü’l-Evsat’ta tahrîç ettiğini Heysemî ifade etmektedir. Mecmâu’z-Zevâid, 1/121. Âcurî’nin, Fadlû’l-İlim adlı eserinde, Ebû Nuaym’ın da Riyâzü’l-Müteallimîn adlı eserinde Ebû Hureyre (ra)’den zayıf bir senedle rivayet ettiğini Irâkî, İhyâ’da belirtmektedir. İhyâ, 1/7. Suyûtî, Câmiu’l-Kebir’de 1/706 bu hadisi Hakîm Tirmizî’ye nispet etmektedir. Beyhâkî, Şuabu’l-İmân’da hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.

ederdi.” Şayet sen oğlu Süleyman (as)’ın orucunu öğrenmek istersen O (as), ayın ilk üç gününde, ayın ortasındaki üç günde ve sonundaki üç günde¹⁷ oruç tutmak suretiyle aya oruçla başlayıp, ortasını oruçlu geçirip, ayın sonunu da oruçla kapatırdı. Şayet sen Tertemiz İffetli Bâkire’nin oğlunun (Hz. İsa) orucunu sorarsan yılın tamamında oruç tutar, orucunu hiç bozmazdı. O, arpa yer; kıl elbise giyerdi. Bakacağı bir çocuğu, süreceği bir tarlası da yoktu. Attığını vuran iyi bir atıcıydı. Güneş battığı zaman saf tutar/kıyâma durur, sabah oluncaya kadar namaz kılardı. İsrailoğulları’na uğrar, onları ziyâret eder, ihtiyacı olanın sıkıntısını giderir; makâma (mihrâba) durunca mutlaka iki rekat namaz kılardı. O (as)’nun bu durumu ref’ oluncaya kadar devam etti. Şayet sen annesinin (Hz. Meryem’in) orucunu sorarsan o iki gün oruç tutar, bir gün iftar ederdi. Sen insanlığın en hayırlısı olan Efendimiz(sav)’ın orucunu sorarsan O (sav), her aydan üç gün tutardı ve :“Bunlar dehr orucu (bütün zamanı, bütün ömrü, bütün seneyi hep oruçlu geçirmiş gibi) dur.” derdi.

مِنْ وَصَايَا أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

Ebu Hureyre (ra)’nin Vasiyetlerinden

حَلَلْنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ زَيْدِ الصَّانِعِ بِمَكَّةَ، ثَنَا الْقَعْنَبِيُّ، ثَنَا سَلَامُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ وَاسِعٍ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو هُرَيْرَةَ: يَا مُطَرِّفُ لَا تَكُنْ حَرَسِيًّا، وَلَا عَرِيفًا، وَلَا شَرِطِيًّا.

Ebû Câfer Muhammed b. Ali b. Zeyd es-Sâiğ/Ka’nebi¹⁸/Selam b. Süleyman/Muhammed b. Vâsi¹⁹/Mutarrif²⁰, Ebû Hureyre (ra)’nin kendisine

¹⁷ Muhakkik bu ifadenin yazma nüshada eksik olduğunu ifade etmektedir.

¹⁸ Ka’nebi: Ebû Abdurrahmân Abdullah b. Mesleme b. Ka’neb el-Hârisî el-Ka’nebî (H. 221/836), hadîs hafızıdır. Hocaları arasında Mâlik b. Enes, Şu’be b. Haccâc, İbn Ebû Zî’b, Mahreme b. Bükeyr, Eflah b. Humeyd, Seleme b. Verdân, Hammâd b. Seleme gibi âlimler yer almaktadır. Ebû Hatim er-Râzî, Ebû Zûr’a er-Râzî, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, ve diğer birçok âlim kendisinden hadîs rivayet etmiştir. Ebû Hatim er-Râzî, Ka’nebî için sika ve hüccet, Ebû’l-Hasan el-İclî de sika ve sâlih terimlerini kullanmıştır. Ka’nebî’nin rivayetleri, İbn Mâce’nin Sünen’i hariç Kütüb-i Sitte başta olmak üzere birçok kaynakta yer almış olup Sahih-i Buhârî’de 123, Sahih-i Müslim’de ise 70 rivayeti bulunmaktadır. Geniş bilgi için bkz: Salahattin Polat, ‘Ka’nebi’ maddesi, DİA, XXIV, 305-306, İstanbul 2001. (Mütercim)

¹⁹ Ebû Bekr Muhammed b. Vâsi’ b. Câbir el-Ahnes el-Ezdî (H.123/741), muhaddis ve sûfi kimsedir. Hz. Enes b. Mâlik, Mutarrif b. Abdullah ve tâbiîn neslinden birçok kimseden hadîs almış, kendisinden de onbeş kadar hadîs rivayet edilmiştir. Müslim, Ebû Dâvud, Nesaî ve Tirmizî rivayetlerine yer vermiştir. Basra’da vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: Ethem Cebecioğlu, ‘Muhammed b. Vâsi’ maddesi, DİA, XXX, 585, İstanbul 2005. (Mütercim)

²⁰ Mutarrif b. Abdullah: Ebû Abdillâh Mutarrif b. Abdillâh b. eş-Şihhîr el-Haraşî el-Âmirî el-Basrî (H. 95/713-14), tabiîn muhaddislerdendir. Babasından başka Hz. Âişe, Hz. Ali, Hz. Osman, Hz. Ammâr b. Yâsir, Hz. Ebû Zer el-Gifârî, Hz. İmrân b. Husayn, Hz. Muâviye b. Ebû Süfyân gibi sahâbilerden hadîs rivayet etmiştir. Übey b. Kâ’b’dan olan rivayetleri ise mürseldir. Kendisinden Hasan-ı Basrî, Sabit el-Bünânî, Katâde b. Diâme gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur. İbn Sa’d, Mutarrif’in sika, takva ve üstün edep sahibi, akıllı bir kimse; Ebû’l-Hasan el-İdî, sika, sâlih biri; İbn Hibbân el-Büstî ise Basra’nın âbid ve zâhidlerinden olduğunu söylemiştir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer alan Mutarrif’in babasından olan nakilleri Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde bulunmaktadır. Geniş bilgi için

“Yâ Mutarriif, sultânın koruması, danışmanı, kolluk kuvveti olma!” dediğini rivayet etti.”²¹

مِيزَانُ الرَّجَالِ

Kişilerin Terazisi

خَلَّفْنَا أَبُو سَعِيدٍ الْمُفَضَّلُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَنْدِيُّ، بِمَكَّةَ، ثَنَا أَبُو حُمَةَ، ثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لِرَجُلٍ: مَلَّتْ قَوْلُ فِي فَلَانٍ قَالَ: لَا بَأْسَ بِهِ، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ: هَلْ صَحَّبْتَهُ فِي سَفَرٍ قَطُّ؟ قَالَ: لَا، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ: هَلْ جَرَسَتْ بِبَيْتِكَ حَبِيبَتُهُ خُصُومَةً قَطُّ؟ قَالَ: لَا، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ: فَهَلْ لِنَتَمَنَّتَهُ عَلَى دَرَاهِمٍ، أَوْ دِينَارٍ قَطُّ؟ قَالَ: لَا، يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَالَ: لَا عِلْمَ لَكَ بِالرَّجُلِ، إِنَّمَا رَأَيْتَ رَجُلًا يَضَعُ رَأْسَهُ فِي الْمَسْجِدِ سِرْفَعَةً.

Ebû Said el-Mufaddal b. Muhammed el-Cenedî/Ebû Humate/Abdurrezzâk²²/Ma'mer²³/Hişam b. Urve²⁴/Babası (Urve b. Zübeyr)²⁵/Ömer b. Hattâb (ra), bir adama: ‘Falanca hakkında ne dersin?’ diye sordu.

bkz: M. Yaşar Kandemir, ‘Mutarriif b. Abdullah’ maddesi, DİA, XXXI, 374, İstanbul 2006. (Çeviren)

²¹ İsnadı Hasendir. İsnada bulunan Selam b. Süleyman el-Müzenî Sadûk (güvenilir) tur. Tirmizî ve Nesâî, ondan tahricte bulunmuştur. Takrib, 1/344.

²² Ebû Bekr Abdurrezzak b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî (H.211/826-827), meşhur Yemenli muhaddistir. Ma'mer b. Râşid, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Mâlik b. Enes ve devrinin diğer büyük âlimlerinden hadis tahsil etmiştir. Fıkıh bilgisini Evzâî, Süfyân es-Sevrî ve Ebû Hanîfe'den almıştır. Kendisinden Yahya b. Maîn, Ali b. Medîni, İshak b. Râhûye, Züheyr b. Harb, Ahmed b. Hanbel rivayette bulunmuş, Buhârî 110, Müslim ise 409 hadisi eserine almıştır. Geniş bilgi için bkz: Ali Akyüz, ‘Abdurrezzak es-San'ânî’ maddesi, DİA, I, 298-299, İstanbul, 1988. (Çeviren)

²³ Ebû Urve Ma'mer b. Râşid el-Basrî es-San'ânî (H.153/770), tâbiîn dönemi muhaddis ve fakihidir. İbn Şihab ez-Zührî, Amr b. Dinar ve Hemmâm b. Münebbih hocalarındandır. Süfyân es-Sevrî, Yahyâ b. Ebî Kesir, Eyyub es-Sahtiyânî, Amr b. Dinar, İbn Cüreyç, Şube b. Haccâc, süfyân b. Uyeyne kendisinden rivayette bulunmuştur. En yakın talebeleri, kendisinden 10.000 hadis yazdığı rivayet edilen Abdurrezzâk b. Hemmâm ile Hişam b. Yusuf tur. Yemen’de vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: İbrâhim Hatiboğlu, ‘Ma'mer b. Râşid’ maddesi, DİA, XXVII, 552-554, Ankara 2003. (Mütercim)

²⁴ Hişam b. Urve: Ebû'l-Münzir (Ebû Abdillâh) Hişam b. Urve b. ez-Zübeyr b. Avvâm el-Kureşî (H. 146/763), tâbiîn muhaddislerdendir. Hz. Abdullah b. Ömer, Hz. Câbir b. Abdullah ve Hz. Enes b. Mâlik’i görmüştür. Hişam, babası, amcası Hz. Abdullah b. Zübeyr, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf, İbnü'l-Münkedir, Amr b. Şuayb, İbn Şihâb ez-Zührî, Ebû'z-Zinâd gibi muhaddislerden rivayette bulunmuştur. Esmâ bint Ebû Bekir es-Siddîk, Resûl-i Ekrem’in hanımı Ümmü Seleme ve Amre bint Abdurrahman’dan hadis nakletmiştir. kendisinden Eyyüb es-Sahtiyânî, Ma'mer b. Râşid, İbn Cüreyç, Şu'be b. Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Leys b. Sa'd, Mâlik b. Enes, Abdullah b. Mübarek, Süfyân b. Uyeyne ve Yahyâ b. Saîd el-Kattân gibi muhaddisler hadis rivayet etmiştir. İbn Sa'd, Yahya b. Maîn, Ebû Hatim er-Râzî, Hişam’ın sika olduğunu, Ali b. Medîni, hadislerinin 400’ü bulduğunu, Zehebî ise 1000’den fazla olduğunu söylemiştir. Hişam b. Urve, Bağdat’ta vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: M. Yaşar Kandemir, ‘Hişam b. Urve’ maddesi, DİA, XVIII, 155-156, İstanbul 1998. (Çeviren)

²⁵ Bekir Kuzudişli, Hadis Rivâyetinde Aile İsnadları, (Doktora Tezi), İstanbul 2005, s. 8. (Çeviren)

Adam: 'Ey emîri'l-mü'minîn fenâ değildir.'

Hz. Ömer: 'Onunla hiç yolculuk yaptın mı?'

Adam: 'Hayır!'

Hz. Ömer: 'Aranızda hiç husumet geçti mi?'

Adam: 'Hayır!'

Hz. Ömer: 'O kimseye hiç emanet para (gümüş veya altın) verdin mi?'

Adam: 'Hayır!'

Hz. Ömer: 'Senin bu adam hakkında bir bilgin yok, sen sadece mescide başını eğip kaldıran (namaz kılan) bir adam görmüşsün²⁶.' dedi.

لِقَاءِ الْعُلَمَاءِ

Âlimlerle Karşılaşmak

حَلَفْنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ، ثنا الْقَعْنَبِيُّ، ثنا طَاهِرُ بْنُ أَبِي أَحْمَدَ، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْحَكَمِ، قَالَ: سَمِعْتُ وَهْبَ بْنَ مُنْبَهٍ يَقُولُ: " لَقِيَ رَجُلًا رَجُلًا فَوْقَهُ فِي الْعِلْمِ فَقَالَ: كَمْ أَكَلْتُ فَقَالَ: مَلْفُوقَ الْجُوعِ، وَدُونَ الشَّبَعِ قَالَ: فَكَمْ أَصْحَكُ؟ قَالَ: حَتَّى يُسْفِرَ وَجْهَكَ، عَلَيَّ أَنْ لَا يُسْمَعَ صَوْتُكَ قَالَ: فَكَمْ أَبْكِي؟ قَالَ: لَا تَمَلَّ أَنْتَبِكِي مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ. قَالَ: فَكَمْ أَخْفِي مِنْ عَمَلِي؟ قَالَ: حَتَّى لَا يَبْرَأَكَ النَّاسُ أَنْتَبَعْمَلُ بِحَسَنَةٍ قَالَ فَكَمْ أَظْهَرُ مِنْ عَمَلِي؟ قَالَ: حَتَّى يَأْتَمَّ بِكَ الْحَرِيصُ، وَيُؤْمِنَ عَلَيْكَ قَوْلُ النَّاسِ.

Ebû Câfer Muhammed b. Osman/Ka'nebî/Tâhir b. Ebî Ahmed/Abdurrahman b. Mehdî/Abdullah b. Mübârek/Ömer b. el-Hakem/Vehb b. Münebbih'ten rivayetle (Ömer b. Hakem) şöyle dedi: 'Bir adam ilim bakımından kendisinden daha yüksek olan bir adamla karşılaştı. (Ve aralarında şu konuşma geçti)':

A: 'Ne kadar yiyeyim?'

B: 'Açlık üstünde, tokluk altında.'

A: 'Ne kadar güleyim?'

B: 'Sesini işitmeden yüzün gülümseyinceye kadar.'

A: 'Ne kadar ağlayayım?'

B: 'Allah (cc) korkusundan dolayı ağlamaktan bıkmama.'

A: 'Amelimden ne kadarını gizleyeyim?'

B: 'İnsanlar senin iyilik yaptığını görmeyecek kadar. (O kadar gizli yap amelini)'

A: 'Amelimden ne kadarını açığa vurabilirim?'

B: '(İyiliğe karşı) Hırslı olanın (bile) seni uyulması gereken biri olarak görebileceği ve insanların senin hakkındaki sözlerinden emin olabileceği kadar (amelin görünsün).²⁷

²⁶ İsnadı Hasendir. Senedde bulunan Ebû Humate'nin ismi Muhammed b. Yusuf ez-Zebîdî'dir. İbn Hacer, onun sadûk (güvenilir) birisi olduğunu söylemiştir. Takrib, 2/222. İbn Ebî Hâtim de kendisinde cerh edecek bir şey bulamadığını söylemiştir. El-Cerh ve't-Ta'dil, 8/120.

مِنْ قِصَاصِ الشَّاهِدِينَ

İki Şâhidin Faziletlerinden

حَلَفْنَا أَبُو شُعَيْبٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ الْحَرَّانِيَّ، ثنا يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَلْبَلِيُّ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ وَرْدَانَ، قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، صَاحِبَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : أَتَانِي مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ : فَمَا قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ قَالَ : قَالَ : مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا دَخَلَ الْجَنَّةَ فَقُلْتُ : أَنْتَ سَمِعْتَ هَذَا؟ قَالَ نَعَمْ فَأَذْهَبْ، فَاسْأَلْهُ قَالَ : فَلَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلْتُهُ، فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ، حَدِّثْنِي مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ أَتَكَ فَقُلْتُ : مَنْ شَهِدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصًا دَخَلَ الْجَنَّةَ قَالَ : صَدَقَ مُعَاذٌ، صَدَقَ مُعَاذٌ.

Ebû Şuayb Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî/Yahyâ b. Abdillâh el-Bâbeltî/Seleme b. Verdân/Enes b. Mâlik (ra)'in şöyle dediğini (Seleme b. Verdân) rivayet etti: Muaz b. Cebel (ra) bana geldiğinde Hz. Peygamber'in ne dediğini sordum. Allah Resulü (sav)'nün "Kim ki ihlâslı bir şekilde Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederse cennete gider." dediğini aktardı. 'Sen bunu O (sav)'ndan işittin mi?' diye sorduğumda: 'Evet istersen git sor.' dedi. Bende (Enes b. Mâlik (ra)) Allah Resulü (sav)'ne geldim ve Muaz b. Cebel (ra)'in kendisinden: 'Kim ki ihlâslı bir şekilde Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederse cennete gider' sözünü aktardığını söyledim. Hz. Peygamber (sav) de: "Muaz doğru söyledi, Muaz doğru söyledi."²⁸ buyurdu.

الْمَلَائِكَةُ فِي بَيْتِ وَاصِلٍ

Vâsıl'ın Evindeki Melekler

حَلَفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ مَسْرُوقِ الطُّوسِيِّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَاقَ الْبَصْرِيُّ، حَدَّثَنِي مُهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ، قَالَ : كَانَ وَاصِلٌ مَوْلَى عَيْنَةَ جَارًا لِي، وَكَانَ يَسْكُنُ فِي غُرْفَةٍ، فَكُنْتُ أَسْمَعُ قِرَاءَتَهُ مِنَ اللَّيْلِ، وَكَانَ لِحِينَانًا مِنَ اللَّيْلِ إِلَّا بَسِيرًا قَالَ : فَغَابَ وَاصِلٌ مَوْلَى عَيْنَةَ إِلَى مَكَّةَ، فَكُنْتُ أَسْمَعُ الْقِرَاءَةَ مِنْ غُرْفَتِهِ عَلَيَّ نَحْوَ مِنْ صَوْتِهِ، كَأَنِّي لَا أَنْكُرُ مِنَ الصَّوْتِ شَيْئًا، وَبَابُ الْغُرْفَةِ مُ غَلَقٌ قَالَ : فَلَمَّ بَلَيْتُ أَنْ قَدِمَ مِنْ سَفَرِهِ، فَذَكَرْتُ لَهُ ذَلِكَ فَقَالَ : وَمَا أَنْكَرْتَ مِنْ ذَلِكَ؟ هُوَ لَا سَكَانَ الدَّارِ، يُصَلُّونَ بِصَلَاتِنَا، وَيَسْمَعُونَ لِقِرَاءَتِنَا، قَالَ : فَقُلْتُ : لَفَتَرَاهُمْ؟ قَالَ : لَا، وَلَكِرِّي أَحْسَنُ بِهِمْ، وَأَسْمَعُ تَأْمِينَهُمْ، عِنْدَ الدُّعَاءِ، وَرَبِّمَا غَلَبَ عَلَيَّ لِلنُّومِ فَيُوقِظُونِي.

Ahmed b. Muhammed b. Mesrûk et-Tûsî²⁹/Muhammed b. el-Hüseyn/Ebû İshak el-Basrî/Mehdî b. Meymûn dedi ki: Uyeyne'nin kölesi Vâsıl benim komşumdur. Bir odada oturuyordu. Gece okuduğu Kur'an kıraatını işitirdim. Geceleri çok az uyuyan kimseydi. Uyeyne'nin kölesi Vâsıl bir gün

²⁷ İsnâdı Hasendir.

²⁸ Hadis Sahihdir. Musannifin buradaki isnadı zayıftır. Senedde bulunan Yahyâ b. Abdillâh el-Bâbeltî hakkında Ebû Hâtîm, itimat edilemeyeceğini söylemektedir. Ebû Zûr'a ve diğerleri zayıf kabul etmektedir. Tehzîb, 11/240; Takrib, 2/351; Mîzân, 4/390.

²⁹ Ahmed b. Muhammed b. Mesrûk et-Tûsî (H.298/910-911), ilk devir sûfilerindedir. H.214'te Tus'da doğmuş, Bağdat'ta yaşamıştır. Haris el-Muhâsibî, Serî es-Sakatî, Muhammed b. Mansûr et-Tûsî ve Muhammed el-Bürçülânî gibi meşhur sûfilerin sohbetinde bulunmuştur. Cüneyd-i Bağdâdiye hizmet etmiş, ilim tahsil etmek için Rey ve Horasan civarını dolaşmıştır. Ali b. Câd, İbnü'l-Medîni ve Ahmed b. Hanbel gibi muhaddislerden hadis tahsil etmekle beraber, Dârekutnî tarafından hadis rivayetinde zayıf kabul edilmiştir. Geniş bilgi için bkz: Mustafa Bilgin, 'Ahmed b. Muhammed b. Mesrûk' maddesi, DIA, II, 103, İstanbul 1989. (Çeviren)

Mekke'ye gitti. Ben odasından onun sesine benzer tarzda Kur'an kıratını işitiyordum. Sesi bana hiç garip gelmiyordu. Odasının kapısı da kapalıydı. Yolculuktan (Mekke) döner dönmez kendisine bu durumu aktardım. Vâsil: 'Bu durumu garip bulmadın mı?' dedi ve 'Onlar bizim evin sakinleridir. Bizimle namaz kılarlar, Kur'an okumamızı dinlerler' açıklamasında bulundu. Onları görüp görmediğini sordum. O da görmediğini, fakat onları hissettiğini, dua anında âmin dediklerini duyduğunu, ne zaman kendisine uyku galip gelse uyandırdıklarını söyledi.

مِنْ مَنَامَاتِ الصَّالِحِينَ

Sâlihlerin Rüyalarından

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ وَاسِدٍ أَبُو بَكْرٍ، حَدَّثَنِي مُضَرُّ الْقَارِي، قَالَ: كَانَ رَجُلًا قَلَّ مَلِينَامٌ مِنَ الْمُتَوَكِّلِينَ بِفَعْلَبَتِهِ عَيْنَاهُ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَنَامَ عَنْ حُزْنِهِ بِفَرَأَى فِيمَلِيهِ أَيُّ النَّامِ، لَكِنَّ جَارِيَةً وَقَفَتْ عَلَيْهِ، كَلَّمَتْهُ الْقَمْرُ الْمُسْتَبِيرُ، قَالَ: وَمَعَهَا رَقٌّ فِيهِ كِتَابٌ بِفَقَالَتُ: لَتَقْرَأَ لِيهَا الشَّيْخُ؟ قَالَ خَنَعَمْ، قَالَتْ: فَلَقْرَأَ إِلَيَّ هَذَا الْكِتَابَ قَالَ: فَأَخَذْتُهُ مِنْ يَدِهَا فَفَتَحْتُهُ، فَإِذَا فِيهِ مَكْتُوبٌ

لَهْوَتِ بِلَدَّةٍ عَنْ خَيْرِ عَيْشٍ * مَعَ الْخَيْرَاتِ فِي غُرَفِ الْجَنَانِ
تَعِيشُ مُخَلَّدًا لَا مَوْتَ فِيهَا * وَتَتَنَعَّمُ فِي الْجَنَامِ مَعَ الْجَسَانِ
تَتَقَطُّ مِنْ مَنَامِكَ إِنَّ خَيْرًا * مِنَ الْمُتَوَكِّلِينَ لِلتَّهَجُّدِ بِالْقُرْآنِ
قَالَ: فَقَوْلَهُ، مَا دَكَّئْتُهَا قَطُّ، إِلَّا ذَهَبَ عَنِّي الْمُتَوَكِّلُ.

Ahmed b. Muhammed/Muhammed b. el-Hüseyn/Yahyâ b. Râşid Ebû Bekr/Mudar el-Kârî dedi ki: Geceleri az uyuyan bir adam, bir gece uyku ona galip gelince gecenin bir vaktinde uyudu. Gece bir rüya gördü. Rüyasında bir cariye başında duruyor, sanki o, parlayan bir ay gibiydi. Yanında da içerisinde kitap olan bir kutu vardı. 'Sen okuma yazma biliyor musun yâ şeyh?' deyince evet dedim. 'Bu kitabı bana oku' dedi. Elinden aldım ve açtığımda içinden bir mektup çıktı. Mektupta şu yazılıydı:

Uyku lezzeti senin cennette/ahiret yurdunda birçok hayrı yaşamayı engelledi

Orada ölüm olmayan ebedî bir hayat yaşarsın/iyiliklerle beraber cennet çadırlarında nimetlenirsin

Uykudan uyan! Uykunun hayırlısı Kur'an'ın okunduğu gece namazıdır.

Rüyayı gören adam şöyle dedi: Allah'a yemin olsun ki, o yazıyı ne zaman hatırlasam uyku benden kaybolur.

وَصَفَّ ابْنُ الْمُبَارَكِ لِلْعَبَادِ

İbnü'l-Mübârek'in Âbidleri Vasıflandırması

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنِ ابْنِ الْمُبَارَكِ، أَنَّهُ ذَكَرَ الْعُبَادَ فَقَالَ:

وَمَلَفَرُّهُمْ إِلَّا أَيَّامُنُ أُرْزِمُ * وَمَا وَسَدُّهُمْ إِلَّا مِلَّةٌ وَأَذُنُ
وَمَا لِي لِيَهُمْ فِيهِنَّ إِلَّا تَحَوُّبٌ * وَمَلَنُواهُمْ إِلَّا عَشَّاشُ مَرَوِّعُ
وَأَلْبَلَنُهُمْ صَفْرُ كَأَنَّ وَجُوهُهُمْ * عَلَيْهَا جِسَادٌ هِيَ بِالْوَرِيِّ مُشْبَعُ
نَوَاحِلُ قَدْ أُرْزِي بِهَا الْجَهْدُ وَالسَّرَى * إِلَى اللَّهِ فِي الظُّلْمَاءِ وَالرَّأْسِ هُجَعُ

وَيُبْكُونَ أَحْيَانًا كَأَنَّ عَجِيحَهُمْ * إِذْ لَنَوَّمَ النَّاسَ الْحَيِّينَ الْمَرْخِعُ
وَمَجْلِسٍ ذَكَرَ فِيهِمْ قَدْ شَهِدْتُهُ * وَأَعْيُنُهُمْ مِنْ رَهْبَةِ اللَّهِ تَدْمَعُ

Ahmed b. Muhammed/Muhammed b. el-Hüseyn/Muhammed b. Ebû Bekr/İbnü'l-Mübârek âbidleri şu şekilde vafetti:

Onların yatakları ancak elbiselerinin sağ tarafı/Yastıkları ise şal ve dirsekleridir

Gecelerinde yakarıştan başka bir şey yoktur/Uykuları ancak ürkek kuşun kovuktaki uykusu gibidir

Tenleri sararmış, sanki yüzleri/Vers otuyla boyanmış gibi sapsarıdır

İnsanlar gece uykudayken onların gece mücadelesi ve Allah'a olan yolculukları, (bedeni) zayıflıklarını artırır

Onlar bazen ağlarken sanki insanların uykuda mırıldandıkları gibi inlerler.³⁰

Abdullah b. Mübârek dedi ki: 'Onların zikir meclisine şahit oldum ki Allah korkusundan dolayı gözyaşı döküyorlardı.'

كَلَامُ الْحَسَنِ الْبَصْرِيِّ عَنِ الرَّهَادِ

Hasan Basrî'nin Zâhidler Hakkındaki Sözleri

خَلَّتْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عَبْدُ الْعَزِيزِ أَبُو خَالِدٍ الْأُمَوِيُّ، ثنا مُسْلِمَةُ الْعَابِدِ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ جَعْفَرٍ، أَنَّ الْحَسَنَ، كَانَتْ يَقُولُ: إِنَّ لِلَّهِ عِبَادًا كَمَنْ رَأَى أَهْلَ الْجَنَّةِ فِي الْجَنَّةِ وَهُمْ مُخَلَّدُونَ، وَكَمَنْ رَأَى أَهْلَ النَّارِ فِي النَّارِ مُعَذَّبُونَ يَقْلِبُهُمْ مَحْزُونَةً، وَشُرُورَهُمْ مَأْمُونَةٌ، وَخَوَانِيَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَقْصِيَةٌ، وَلِنَفْسِهِمْ عَنِ النَّسِيَةِ عَقِيْقَةٌ، صَبَرُوا أَيَّامًا قِصَارًا، لِعَقْسِي رَاحَةً طَوِيلَةً، أَمَا اللَّيْلُ فَصَافَةٌ أَقْدَامُهُمْ، تَسِيلُ دُمُوعُهُمْ عَلَى خُدُودِهِمْ، يَجَارُونَ إِلَى رَبِّهِمْ، بَيْنَا وَبَيْنَا، وَأَمَا لِلنَّهَارِ فَخُلَمَاءُ عُلَمَاءَ غَبْرَةٍ أَتَقِيَاءَ، كَلَّنَهُمُ الْقِدَاحُ يَنْظُرُ إِلَيْهِمُ النَّاطِرُ رُسْفِيْحَسْبُهُمْ مُرْضَى، وَمَا بِالْقَوْمِ مِنْ مُرْضَى، وَيَقُولُ: قَدْ خَلَطُوا، وَقَدْ خَالَطَ الْقَوْمَ أَمْرٌ عَظِيمٌ.

Ahmed b. Muhammed/Muhammed b. el-Hüseyn/Abdü'l-Azîz Ebû Hâlid el-Emevî/Mesleme el-Âbid/Abdü'l-Hamid b. Câfer/Hasan (el-Basrî) şöyle diyordu: Allah'ın cennet ehli olanları cennette ebedi olarak yaşayan, cehennem ehli olanları da cehennemde azap çeker vaziyette gören öyle kulları vardır ki; onların kalpleri mahzundur, şerlerinden emin olunmuştur (kimseye zarar gelmez). İhtiyaçları Allah katında giderilir, nefislerini dünyadan çekmişlerdir. Ukbâda uzun bir rahatlık için dünyadaki kısa günlerde sabrederler, geceleri (ibadetten) ayakları şişer, gözyaşları yanaklarına akar vaziyette: "Ey Rabbimiz! Ey Rabbimiz!" diyerek Rablerine yalvarırlar. Gündüzleri halim selim, âlim ve takvalı kimselerdir. Onlara bakan (vücut zayıflıklarından dolayı) sanki onları hasta zanneder, fakat onlardan kimse hasta değildir. Hasan Basrî (ra), onların hallerinin kolay anlaşılamayacak kadar büyük olduğunu söylemektedir.³¹

³⁰ Buradaki inlemeden kasıt, âbidlerin Kur'an, Zikir ve Tessbih'le Allah (cc)'a yalvarıp yakarıştaki bulunmalarıdır.

³¹ İsnadı Hasendir. Bu hadisi İbn Ebi'd-Dünya "El-Evliyâ" da (93), Ebû Nuaym "Hilyetü'l-Evliyâ" da 2/151 tahrîc etmiştir. Senedde bulunan Mesleme hakkında İbnü Ebi Hâtim cerh ve ta'dil edecek bir şey bulamadığını belirtmektedir. Senedde bulunun bir diğer ravi Ebû

حَلَفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَسْرُوقٍ، ثنا يُونُسُ بْنُ مُوسَى الْمَرْوَزِيُّ، ثنا ابْنُ عُثَيْبٍ، ثنا أَبُو الْخَيْرِ الْبَصْرِيُّ، قَالَ : أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَى دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : قَرَعْمُ أَنْتَ تَجِيئِي، وَتَدْعِي وَتُسِي فِي الظَّنِّ صَبَاحًا وَمَسَاءً، أَمَا كَانَتْ لَكَ عِبْرَةٌ، أَنِّي شَقَقْتُ سَبْعَ أَرْحِينَ، مَا دَرَّةٌ فِيهِلُّنِي لَمْ أَنْسَهَا، أَمَا إِنِّي لَوْلَا أَنِّي أَحْفَظُ مِنْكَ حَصَالًا، لَأَخْرَفْتُكَ بِالنَّيْرَانِ.

Ahmed b. Muhammed b. Mesruk/Yusuf b. Mûsâ el-Mervezi/İbn-i Hubeyk/Ebû'l-Hayr el-Basrî dedi ki: Allah (cc), Dâvud (as)'a şöyle vasiyet etti: "Sen beni sevdiğin iddiasındasın, fakat bununla birlikte suizan etmekteisin. Yedi kat yeri yarıp tek bir zerreyi bile unutmamam senin için ibret değil mi? Şayet ben senin bazı hasletlerini koruyor olmasaydım, seni ateşe atardım."

حَلَفْنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسُ، ثنا عُثَيْبٌ، قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الصَّرُّوسِ يَقُولُ : قَالَ أَعْرَابِي فِي الْمَوْقِفِ : اللَّهُمَّ إِن كُنْتُ مَدَدْتُ يَدِي إِلَيْكَ رَاغِبًا، فَطَالَ مَا كَفَيْتَنِي سَاهِبًا سَتَعْمَاكَ تَطَاهُرُ عَلَيَّ عِنْدَ الْعُقْلَةِ، فَكَيْفَ آتَيْتَنِي مِنْكَ عِنْدَ الرَّحْفَةِ، لَسْتُ أَقْطَعُ رَجَاءَكَ مِنْ عَظِيمِ آفَامِي، وَإِنْ كُنْتُ لَا أَصِلُ إِلَيْكَ أَبَدًا.

Ahmed (b. Muhammed b. Mesruk)/Yusuf (b. Mûsâ el-Mervezi)/Hubeyk (Abdullah b. Hubeyk)³² dedi ki: Abdullah b. Durays'tan işittim ki şöyle diyordu: Bir A'rabî bir makamda şöyle söyledi: 'Allah'ım, şayet yanlışlıkla ben sani arzu ederek elimi uzatsam, sen bana kefil olduğun sürece nimetlerin yine de ortaya çıkar. Ben zorluk anında senden nasıl umut keserim! Sana ebedi olarak ulaşamayacak olsam da ben günahlarımdan dolayı senden ümidimi asla kesmem.'

لِقَاءِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِمَلِكِ الْمَوْتِ

Hz. İbrâhim'in Ölüm Meleğiyle Karşılaşması

حَلَفْنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَيْسَى، ثنا إِسْحَاقُ، ثنا جُوَيْرِيٌّ، عَنِ الصَّحَّاحِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: لَمَّا أَرَادَ اللَّهُ، عَزَّ وَجَلَّ، يَقْبِضُ رُوحَ خَلِيلِهِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ هَبَطَ إِلَيْهِ مَلِكُ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُ إِبْرَاهِيمُ: رَأَيْتَ خَلِيلًا يَقْبِضُ رُوحَ خَلِيلِهِ؟ قَالَ: سَفَرَجَ مَلِكُ الْمَوْتِ إِلَى رَبِّهِ عَزَّ وَجَلَّ، ثُمَّ عَادَ إِلَيْهِ فَقَالَ لَهُ: يَا إِبْرَاهِيمُ، وَرَأَيْتَ خَلِيلًا يَكْرَهُ لِقَاءَ خَلِيلِهِ؟ قَالَ: فَاقْبِضْ رُوحِي السَّاعَةَ.

Ahmed (b. Muhammed)/Hasan b. Ali/İsmâil b. İsâ / İshak / Cüvebyir / Dahhâk³³/ İbn Abbâs (ra) dedi ki: Allah (cc), İbrahim (as)'in ruhunu almayı

Hâlid hakkında Sadûk (güvenilir) denmiştir. Takrîb, 1/513. Senedde bulunan bir diğer râvî Abdü'l-Hamid b. Câfer hakkında da Sadûk (güvenilir) denmiştir. Takrîb, 1/467.

³² Abdullah b. Hubeyk: Ebû Muhammed Abdullah b. Hubeyk b. Sâbık el-Mevsilî el-Antâkî, hadis de rivayet etmiş olan ilk sûfîlerdendir. Önemli kültür merkezlerinden Antakya'ya göç etmiş ve orada yaşamıştır. Abdullah b. Hubeyk, sûfî kaynaklarında âli sened'le hadis rivayet eden bir râvî olarak zikredilmektedir. Ebû Nuaym, Hilye'sinde onun, rivayetinde tek kaldığı yedi hadisini nakletmektedir. Hadisteki hocalarını ve talebelerini zikretmekle yetinen hadis münekkittleri, rivayetlerinin değeri konusunda görüş belirtmemişlerdir. İbn Ebî Hatim, el-Cerh ve't-Ta'dil eserinde Abdullah b. Hubeyk ile görüştüğünü, fakat kendisinden hadis yazmadığını söylemektedir. Geniş bilgi için bkz: Mustafa Bilgin, 'Abdullah b. Hubeyk' maddesi, DİA, I, 107, İstanbul 1988. (Çeviren)

³³ Dahhâk b. Mûzâhim: Ebû'l-Kâsım (Ebû Muhammed) Dahhâk b. Mûzâhim el-Hilâlî el-Horasânî el-Belhî (H. 105/723), Hz. İbn Abbâs, Hz. Ebû Saîd el-Hudrî, Hz. İbn Ömer, Hz. Enes b. Mâlik, Hz. Zeyd b. Erkam, Hz. Saîd b. Cübeyr ve daha birçoklarından rivayette bulunmuş, kendisinden de Abdülazîz b. Ebû Revvâd, Kurre b. Hâlid, İsmail b. Ebû Hâlid, Mukâtil b. Süleyman ve diğerleri hadis rivayet etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ebû Zûr'a er-Râzî, İbn Hibbân ve Dârekutnî gibi muhaddislerin sika kabul ettikleri

murad ettiği zaman O (as)'na ölüm meleğini gönderdi. Hz. İbrahim, meleğe hitaben: 'Sen dostunun ruhunu kabzedenden bir dost gördün mü?' deyince melek Rabbi'ne gitti ve dönüşünde Hz. İbrâhim'e: 'Yâ İbrâhim, dostun, dostuna kavuşmasını istemeyen bir dost gördün mü?' dedi. Bunun üzerine Hz. İbrâhim: 'Öyleyse şu an ruhumu kabzet!' dedi.³⁴

مَحَبَّةُ الصَّالِحِينَ لِرَبِّهِمْ وَكَيْفَ تَكُونُ

Salihlerin Rableriyle Olan Muhabbetlerinin Keyfiyeti

خَلَّفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الطُّوسِيُّ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْخَوَّارِيِّ، ثَنَا مُوسَى بْنُ أَيُّوبَ، عَنْ شُعَيْبِ بْنِ خَرِّبٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ مَعُولٍ، وَهُوَ فِي دَارِ الْكُوفَةِ وَخَدَّةً سَفَلْتُ لَهُ: أَمَا تَسْتَوْحِشُ فِي هَذِهِ الدَّارِ مَفْقَالًا: مَا كُنْتُ أَحْسَبُ أَنَّ أَحَدًا يَسْتَوْحِشُ مَعَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، لِأَنَّهُ إِذَا أَحَبَّ الْعَبْدُ رَبَّهُ فَلَا وَخَشَةَ عَلَيْهِ، بَلْ هُوَ أَنْسُهُ، وَيُحَدِّثُهُ.

Ahmed b. Muhammed et-Tûsî/Ahmed b. Ebi'l-Havârî/Mûsâ b. Eyyûb/Şuayb b. Harb dedi ki: Kûfe'de bir evde tek başına yaşayan Mâlik b. Miğval'in yanına geldim ve ona: 'Bu evde yalnızlık çekmiyor musun?' dedim. O da: 'Ben Allah'la beraber olan bir kişinin yalnızlık çekeceğini zannetmiyorum; çünkü kul rabbini sevdiği zaman onun üzerine korku yoktur, bilakis onunla ünsiyet kurar ve onunla konuşur.' cevabını verdi.³⁵

خَلَّفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْخَوَّارِيِّ، قَالَ: سَأَلْتُ لِرَاهِبٍ فِي صَوْمَعِيهِ: يَا رَاهِبُ مَا لَقَوَى شَيْءٌ تَجِدُونَهُ فِي كُنْبِكُمْ؟ قَالَ: مَا نَجِدُ شَيْئًا فِي كِتَابِنَا لَقَوَى مِنْ أَنْ تَجْعَلَ مَحَبَّتَكَ، وَفُقْرَتَكَ كُلَّهُا فِي مَحَبَّةِ الْخَالِقِ.

Ahmed b. Muhammed/Ahmed b. Ebi'l-Havârî³⁶ dedi ki: Mabedinde ibadet eden bir râhibe 'Yâ râhib, sizin kitaplarınızda bulduğunuz en kuvvetli şey

Dahhâk'ı Yahya b. Saîd el-Kattân zayıf olarak saymıştır. İclî de onun sika olduğunu söylemiştir. Dahhâk'ın kendilerinden rivayette bulunduğu ashaptan bizzat hadis öğrenmediği, hatta onlarla karşılaşmadığı ve kendilerinden rivayet ederken asıl hocasının adını zikretmediği bu sebeple birçok mürsel hadis rivayet ettiği söylenmiştir. Örneğin, İbn Abbas'la karşılaşmadığı halde bizzat kendisinden pek çok tefsir rivayet etmiş, ancak bu bilgileri kendisiyle Rey'de karşılaştığı Hz. Saîd b. Cübeyr'den öğrenmiştir. H.105'de Belh'te vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: Muhammed Eroğlu, 'Dahhâk b. Müzâhim' maddesi, DİA, VIII, 410-411, İstanbul 1993. (Çeviren)

³⁴ Rivâyet birçok illetten dolayı Mevzû'dur. Rivayette bulunan İsmail b. İsnâ'nın ismi Attar'dır. Ezdî, onu zayıf, başkaları ise sahih kabul etmiştir. Mîzân, 1/245. Senedde bulunan diğer râvi İshak'ı, Ali b. El-Medînî 'Kezzâb' (aşırı yalancı), Dârekutnî ise 'Kezzâb' (aşırı yalancı) ve 'Metruk' (gaflet ve fısıyla tanınan râvinin rivayet ettiği hadis) olarak nitelemiştir. Ukaylî, Ed-Duafâ, 116; İbn Hibbân, Mecrûhîn 1/135; Mîzân, 1/184; Lisânü'l-Mîzân, 1/354; Dârekutnî, ed-Duafâ, 92. Senedde bulunan ravilerden Cüvebyir ise çok zayıftır. Nesâî, Dârekutnî ve diğerleri hadislerinin terk edileceğini söylemişlerdir. İbn Main ise leys bi şey'in (bir şey değil) demiştir. Mîzân, 1/427; Ukaylî, Ed-Duafâ, 253; Mecrûhîn 1/217; Tehzîb, 2/124; Takrîb, 1/136; Dârekutnî, Ed-Duafâ, 147; el-Cerh ve't-Ta'dîl, 1/540. Senedeki bir başka râvi olan Dehhâk ise İbn Abbâs ile hiç karşılaşmamıştır. Mîzân, 2/325; Tehzîb, 4/453. Bu Rivâyeti Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ (10/9-8) da başka bir senedle rivayet etmiştir.

³⁵ İsnadı Hasendir. Senedde bulunan Şuayb b. Harb, sika ve âbid bir kişidir. Buhârî, Ebû Dâvud ve Nesâî ondan tahriçte bulunmuşlardır.

³⁶ Adı Ahmed b. Ebi'l-Havârî (H.246/860), künyesi Ebû'l-Hasan veya Ebû'l-Hüseyn'dir. Aslen Kûfe'li olup Şam'da yaşamıştır. Ebû Süleyman ed-Dârânî'nin müridi olup, Süfyan

nedir?' dedim. Râhib de: 'Biz kitaplarımızda en güçlü şey olarak bütün muhabbet ve kuvveti Hâlik'in muhabbetine yoğunlaştırmayı buluyoruz.' dedi.³⁷

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْخَوَّارِيِّ، حَدَّثَنِي زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى، قَالَ : قِيلَ لِأَبِي عَبْدِ النَّاجِيِّ : مَا اسْمُكَ؟ قَالَ : مَدْفِعُ الْأَطِيمِ قَالَ : مَا اسْمُكَ يَا عَبْدَ اللَّهِ؟ قَالَ : قَدْ أَخْبَرْتُكَ أَنَّ الْمُحِبَّ عَلَى انْرِعَاجٍ مِنْ هَذِهِ النَّبِيَا، وَهُوَ مَدْفِعُ أَيَّامِهَا.

Ahmed b. Muhammed/Ahmed b. Ebi'l-Havârî/Zekeriyâ b. Yahyâ dedi ki: Ebû Ubeyde en-Nâcî'ye: 'İsmin nedir?' diye soruldu. O da: 'Müdâfiu'l-Eyyâm!' diye cevap verdi. 'Ey Allah'ın kulu, ismin nedir?' diye tekrar sorulunca Ebû Ubeyde: 'Ben sana haber verdim ki bu dünyanın sıkıntılarını seven kimse günlerini koruyan kimsedir (Müdâfiu'l-Eyyâm).' dedi.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الطُّوسِيُّ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْخَوَّارِيِّ، قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا سَلِيمَانَ مَيْقُولُ : قَدْ أَسْكَنَهُمُ الْعُرْفَ قَبْلَ أَنْ يُطِيعُوهُ، وَأَدْخَلَهُمُ النَّارَ قَبْلَ أَنْ يَعْصُوهُ، قَدْ كَانَ عَمْرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَحْمَةً اللَّهِ عَلَيْهِ يَخِمِلُ الطَّعَامَ إِلَى الْأَصْنَامِ، وَاللَّهُ يُجِبُهُ، مَا صَرَّهَ ذَلِكَ عِنْدَهُ طَرْفَةَ عَيْنٍ.

Ahmed b. Muhammed et-Tûsî/Ahmed b. Ebi'l-Havârî dedi ki: Ebû Süleyman'dan³⁸ işittim ki o şöyle diyordu: 'Allah (cc), cennet ehlini daha dünyaya gelip itaat etmeden önce cennetine koydu. Cehennem ehlini de daha dünyaya gelip isyan etmeden önce cehenneme soktu. Hz. Ömer, putlara yiyecek taşıyordu. Allah (cc), kendisini çok sevince bu durum O (cc)'nun katında göz açıp kapama süresi kadar bile Hz. Ömer'e zarar vermedi.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي الْخَوَّارِيِّ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دُكَّوَانَ، عَنْ عَمْرِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ حَسَّانٍ، قَالَ : قَالَ مُسْلِمُ بْنُ يُسَارٍ : مَتَلَدَدُ الْمُتَلَدِّدُونَ بِمِثْلِ الْخَلْوَةِ بِمُنَاجَاةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ - وَالْأَنْسِ بِمَخْبِتِهِ.

Ahmed b. Muhammed/Ahmed b. Ebi'l-Havârî/Abdullah b. Zekvân³⁹/Ömer b. Ebû Seleme/Yahyâ b. Hasan, Müslim b. Yesâr'ın şöyle

bin Uveyne, Mervan b. Muaviye el-Fezarî, Mezâ b. İsa ve Bişr b. es-Seriyy gibi sûfîlerin sohbetinde bulunmuştur. Abbasi halifesi, Me'mun döneminde çağdaşı bazı âlimler gibi sorguya çekilmiş ve Ahmed b. Hanbel ile birlikte bir dönem hapse de atılmıştır. Cüneyd el-Bağdadî, onu 'Şam'ın gül kokulu çiçeği' diyerek yâd etmiştir. Geniş bilgi için bkz: Hasan Kâmil Yılmaz, 'Ahmed b. Ebi'l-Havârî -Kuddise Sirruh-', Altınoluk Dergisi, S.15, s.29, İstanbul, Mayıs 1987. (Çeviren)

³⁷ Hadis Sahihdir. Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ'da 10/8 tahrîc etmiştir. Senedde bulunan Ahmed b. Ebû el-Havârî'nin ismi Ahmed b. Abdullah b. Meymûn'dur. Bu kişi zâhid ve Abid kişilerdendir. Ebû Dâvud ve İbn Mâce tahrîcde bulunmuştur. Sika birisidir. Takrib, 1/18; Tehzîb, 1/49.

³⁸ Ebû Süleymân Abdurrahmân b. Ahmed b. Atiyye ed-Dârânî, Şam'da yetişen büyük velîlerdendir. İsmi Abdurrahman b. Ahmed b. Atiyye el-Ansî, künyesi ise Ebû Süleyman'dır. Zühd ve Tasavvufla ilgili sözleri, daha çok yetiştirdiği sûfîlerin büyüğü olan Ahmed b. Ebi'l-Havârî vasıtasıyla rivayet edilmiştir. Bazı ayetlere tasavvufî yorumlar getirmesi nedeniyle işârî tefsir hareketinin ilk temsilcilerinden sayılmaktadır. H.215/830 senesinde Şam'da vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: Mustafa Kara, 'Dârânî' maddesi, DİA, 485, İstanbul, 1993. (Çeviren)

³⁹ Ebû'z-Zinâd: Ebû Abdurrahmân Ebû'z-Zinâd Abdullah b. Zekvân el-Kureşî (H.130/748), hadis hafızlarındandır. Hz. Enes b. Mâlik ve Hz. Ebû Ümâme b. Sehl'den, tabiünden ise Şa'bî, Ebân, Saïd b. Müseyyeb, Abdurrahman b. Hürmüz el-A'rec gibi âlimlerden rivayette bulunmuştur. Kendisinden Hişâm b. Urve, Süfyân es-Sevri, Mâlik b. Enes ve Süfyân b.

dediğini aktardı: ‘Hiçbir lezzet tadıcı Allah’a münacaatta bulunan O (cc)’na ünsiyet edip muhabbet besleyen kimsenin aldığı tadı tatmamıştır.’

مِنْ مَعَانِي لِلتَّوَكُّلِ عَلَى اللَّهِ

Allah’a Tevekkül Makamları

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ ثنا زَائِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءِ بْنِ وَاقِدٍ، عَنْ عَبْدِ بْنِ مَنْصُورٍ، قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ عَنِ التَّوَكُّلِ، فَقَالَ: الرِّضَا عَنِ اللَّهِ، عَزَّ وَجَلَّ. سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ الْجَنْدِيُّ، يَقُولُ: لَمْ يُبْطِءْ عَلَى الْخَلْقِ مَا وَعَدُوا، وَإِنَّمَا تَخَلَّفُوا عَمَّا أَمَرُوا، فَأَبْطَأَ عَلَيْهِمْ مَا وَعَدُوا.

Ahmed b. Muhammed/Muhammed b. Humejd/Zâfir b. Süleyman/Abdullah b. Recâ b. Vâkid/Abbâd b. Mensur dedi ki: Hasan (el-Basrî) (ra)’ye tevekkül hakkında sorulduğunda tevekkülü ‘Allah’tan razı olmak’ şeklinde açıkladı.

Ebû Kâsım el-Cüneyd’in şöyle dediğini işittim: ‘Mahlûkata vaat edilenler geciktirilmedi. İnsanlar emredildikleri şeyde geri kalınca vaat edilenler gecikti.’

فَوَاتِ الْأَعْمَالِ أَشَدُّ عَلَى الصَّالِحِينَ

Salihlere En Ağır Gelen Amellerin Kaçırılmasıdır

حَدَّثَنِي الْجَنْدِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنِي أَبُو جَعْفَرٍ اللَّيْقَالُ، وَكَانَ سَيِّدَهُ سَيِّدُ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى صِدَاقَةَ وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الدِّينِ وَالْفَضْلِ فَقَالَ لَهُ اللَّيْقَالُ: فَصَدَّقْتُمُونَا إِلَى مَنْزِلِهِ، فَاسْتَأْذَنْتَ عَلَيْهِ بِقَلْبِهِ يَوْمَ دَخَلَ لِي بِقَوْلِكَ لِلْحَارِثِيَّةِ: مَا قَالَهُ؟ قَالَتْ: لَا أَذْرِي، إِلَّا أَنَّهُ دَخَلَ إِلَيَّ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ، وَأَعْلَقَ عَلَيْهِ الْبَابَ، وَهَيَّبَنِي بِكَأَمْتَصَّلًا، دَانِمَا فَتَحَوَّلْتُ بِقَوْلِهَا، وَقُلْتُ لَهَا: ارْجِعِي فَاسْتَأْذِنِي لِي عَلَيْهِ، وَقُولِي لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ اللَّيْقَالُ، فَدَخَلْتُ بِقَلْبِي بِكَأَمْتَصَّلًا، مَا يَكَادُ أَنْ يَتِمَّ لَكَ بِقَوْلِكَ لَهُ: أَخْبَرَنِي مَا خَالَكَ؟ فَأَرَادَ أَنْ يُلْهِبَنِي فَلَمْ يَتْرُكْهُ، ثُمَّ قَالَ لِي: إِنَّهُ فَاتَنِي الْبَارِحَةَ وَرَدِي، وَلَا أَحْسَبُ ذَلِكَ إِلَّا لِأَمْرِ أَخْلَصْتَهُ بِفَعْوَيْتِ بِمَنْعِ وَرَدِي، وَأَخَذَ بِيَدِي، فَاشْفَقْتُ عَلَيْهِ، وَأَخْبَيْتُ أَنْ أُسْهَلَ عَلَيْهِ الْأَمْرُ بِقَوْلِكَ لَهُ: مَا أَعْجَبَ أَمْرِي، وَأَمْرُكَ، قَدْ كُنْتُ أَحْسَبُ أَنْ فِي يَدِي مِنْكَ شَيْءٌ قَالَ لِي: وَبِمَ ذَاكَ؟ فَقُلْتُ لَهُ: لَمْ تَرْضَ عَنِ اللَّهِ فِي نَوْمِ مَمْنُونِ مَكَائِيهَا، حَتَّى فَعَدْتِ تَبْكِي بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ لِي: دَعِ دَاعِيكَ يَا أَبَا جَعْفَرٍ، وَمَا أَحْسَبُ ذَاكَ إِلَّا لِأَمْرِ أَخْلَصْتَهُ، وَعَادَ عَلَيْهِ الْبُكَاءُ وَبَلَيْتُهُ لِأَسْرَجِ إِلَى قَوْلِي فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَاكَ انْصَرَفْتُ وَتَرَكْتُمِي كَمَا قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ: وَهَذِهِ سِيرَةٌ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَسْعَى بِنَفْسِهِ، وَأَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِصَالِحٍ فَلَعَلَّهُ أَنْ لَا يَشْكُوَ لِلتَّعَرُّقِ عَنِ خَالٍ، عَوَّضَهُ اللَّهُ هُنَا بِخَيْرٍ، وَلَا يَرْضَى بِنَفَادِهَا، فَإِنَّ فَقْدَ هُنَا شَيْئًا، رَجَعَ بِذَلِكَ عَلَى نَفْسِهِ، لِأَنَّمَا، عَادِلًا، وَلَمْ يَطْلُبِ الْمَقَادِيرَ الَّتِي تَسْلُبُهُ.

Cüneyd b. Muhammed⁴⁰/Ebû Câfer el-Bakkâl/Muhammed b. Yahyâ’dan (kendisi dindâr ve fâzıl bir kimseydi) Ebû Câfer el-Bakkâl dedi ki:

Uyeyne gibi muhaddisler hadis rivayet etmiştir. Süfyân, kendisinden ‘Emîrû’l-Mû’minîn fi’l-Hadîs’ diye söz etmektedir. Ahmed b. Hanbel ile Yahya b. Maîn, Ebû’z-Zinâd’ın güvenilir olduğunu belirtmektedir. Buhârî’ye göre Ebû Hüreyre’nin en güvenilir senedi Ebû’z-Zinâd, A’rec, Ebû Hüreyre zinciridir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte’de yer almaktadır. Oğlu Abdurrahman, Hişâm b. Urve’nin talebesi olup hadis sahasında tanınmış bir âlimdir. Geniş bilgi için bkz: Ali Osman Koçkuzu, ‘Ebû’z-Zinâd’ maddesi, X, 354, İstanbul 1994. (Çeviren)

⁴⁰ Cüneyd-i Bağdâdî: Ebû’l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed el-Hazzâz el-Kavârîrî (H. 297/909), ilk devir sûfilîğinin güçlü temsilcilerindendir. Henüz yirmi yaşındayken Ebû

Bir gün Muhammed b. Yahyâ'nın evine gittim ve girmek için izin istedim. Bana izin verilmedi. Cariyesine ne dediğini sordum. Cariye, bilmediğini, sabah erkenden eve girip kapıyı kapattığını ve sürekli ağladığını söyledi. Sözü bitirince, Cariye'ye: 'Git, benim Ebû Câfer el-Bakkâl olduğumu söyleyerek izin iste!' dedim. İçeriye girdiğimde şiddetli bir şekilde ağladığını gördüm. Kendisine hâkim olamıyordu. Durumunu sordum. Beni geçiştirmek istedi, fakat ben ısrar edince yaptığı bir işten dolayı dün virdini kaçırmakla cezalandırıldığını söyledi. Ağlamaya başladı. Ona acıdım ve onu sevindirmek ve işini kolaylaştırmak için: 'Olaya bakışımız ne kadar farklı! Ben senin bu halini başka bir şeye yoruyorum.' dedim. 'Nasıl yâni?' deyince 'Seni birazcık uyuttuğundan dolayı Allah'tan razı değil misin ki oturup ağlıyorsun?' dedim. 'Vazgeç bundan ey Ebû Cafer! Bu durum benim yaptığım bir işten kaynaklandı.' diyerek ağlamaya devam etti. Sözüme rağbet etmeyip ağladığını görünce, onu o vaziyette bırakıp oradan ayrıldım.

Ebû'l-Kâsım dedi ki: 'Bu yükselmek isteyen ve gerçekten Allah (cc)'ı arzulayan kimsenin ahlakıdır. Böyle bir kul, içinde bulunduğu halden Allah (cc) kendisini ondan daha hayırlısına gark edinceye kadar şikâyet etmez ve bu halin geçmesine razı olmaz. Kendisine verilmedikçe (başka) bir hâli de elde etmek istemez.'

مِنَ الْعِظَاتِ وَالْعَبْرِ

İbretler ve Vaazlar

حَلَفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا مَالِكُ بْنُ صَيْعَمٍ، حَدَّثَنِي أَبُو الْحُسَيْنِ شَيْخٌ مِنْ أَهْلِ الدِّينِ، وَالْفَضْلُ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ قَالَ: مَرَّ الْإِسْكَانْدَرُ بِمَدِينَةِ سَكَنَهَا مُلُوكٌ سَلَفُوا، قَالَ: لِبَعْضِ مَنْ فِيهَا: هَلْ بَقِيَ مِنْ نَسْلِ أَوْلِيكَ الْمُلُوكِ أَحَدٌ؟ قَالَ: نَعَمْ بَقِيَ يَا أَوْيَ إِلَى الْمَقَابِرِ، وَالْجَبَانِينَ، وَلَا يُجَالِسُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ، فَجَاءَ، فَقَالَ: هَلْ أَنْتَ مِنْ لَبَنَاءِ هَؤُلَاءِ الْمُلُوكِ الَّذِينَ مَلَكُوا هَذِهِ الْقَرْيَةَ؟ قَالَ: إِنَّ ذَاكَ قَالَ: فَلِمَ تَأْوِي إِلَى الْمَقَابِرِ وَالْجَبَانِينَ؟ قَالَ: أُرِيدُ أَنْ لَعَبَّرَ عِظَامَ الْمُلُوكِ، وَعَبَّيْدَهُمْ، لِأَعْرِفَ ذَلِكَ سَفَقَدَ وَاللَّهِ أَعْيَانِي، وَمَا أَقْدِرُ عَلَىٰ إِلَيْهِ قَالَ: فَهَلْ لَكَ مِنْ بَقِيَّةٍ لَعَلِّي لِنَبْلُغَهَا فَتَسْأَلَ شَرَفَ آبَائِكَ؟ قَالَ: إِنَّ لِي بَقِيَّةً إِنْ قَدَّرْتَ عَلَيَّهَا، قَالَ: وَمَا هِيَ؟ قَالَ: أُرِيدُ شَبَابًا لَا هَرَمَ فِيهِ،

Sevr'in ders meclisinde fetva verecek seviyeye ulaşmıştır. Cüneyd-i Bağdâdî, şer'î ilimleri öğrendikten sonra kendini zühd, ibadet ve tasavvufa vermiş, şer'î ilimlerle de sürekli meşgul olmuştur. Ca'fer el-Huldî'nin 'Hal ve ilmi, Cüneyd-i Bağdâdî kadar mükemmel bir şekilde kendisinde birleştiren başka bir sûfi görmedim. Onu gören halinin ilminden üstün, konuşmasını dinleyen ilminin halinden üstün olduğu kanaatine varırdı' demesi ilim ve tasavvuftaki mertebesini göstermektedir. Ebû Muhammed el-Cerîrî, Ebû'l-Abbas İbnü'l-Arabî, İsmail b. Nüceyd, Ali b. Bündâr es-Sayrafî, Ebû Bekir Şiblî, Mîmşâd ed-Dîneverî, Abdullah eş-Şarânî, Muhammed b. Ali el-Kettânî, Ebû Bekir el-Vâsıtî ve Ebû Amr ez-Zeccâcî Cüneyd-i Bağdâdî'nin sohbetinde bulunan sûfilerdendir. Bu sebeple tarikatların tamamına yakını silsilelerinde kendisine yer vermektedir. Cüneyd-i Bağdâdî, ölüm döşeginde iken oturarak namaz kılması, bunun da bir nimet olduğunu söylemiş, istirahat etmesi gerektiğini söyleyenlere namaza durmak suretiyle cevap vermiş, virdiyle meşgulken vefat etmiş, cenaze namazında 60.000 kişinin bulunduğu rivayet edilmiştir. Bağdat'ın Şünûziye Mezarlığı'nda dayısı ve şeyhi Serî es-Sakâtî'nin yanında toprağa verilen Cüneyd-i Bağdâdî'nin çeşitli İslâm ülkelerinde makamları bulunmaktadır. Geniş bilgi için bkz: Süleyman Ateş, 'Cüneyd-i Bağdâdî' maddesi, DİA, VIII, 119-121, İstanbul 1993. (Çeviren)

وَنَعِيمًا لَّسُبُوسٍ فِيهِ، وَحَيَاةً لَا مَوْتَ فِيهَا قَالَ : وَمَنْ يَقْدِرُ عَلَى ذَلِكَ؟ قَالَ سَيَقْدِرُ عَلَيْهِ مَنْ يَمْلِكُهُ قَالَ الْإِسْكَندَرُ :
حِكْمَةٌ وَاللَّهُ، ثُمَّ الْمَلَأَتْ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ: احْفَظُوهَا.

Ahmed b. Muhammed/Muhammed b. el-Hüseyin/Mâlik b. Dayğam/Ebû'l-Hüseyin/Fadl, bazı kişilerden rivayetle dedi ki: İskender, geçmişte kralların yaşadığı bir şehre uğradı. Orada bulunan bazı kişilere: 'Bu krallardan herhangi birinin hayatta olan nesli var mı?' diye sordu. 'Evet! İnsanlarla oturmayan kabristana sığınan bir genç var.' dediklerinde İskender, ona adam gönderdi ve genç geldi. (İskender'le çocuk arasında şu konuşma geçti):

İskender: 'Bu beldede hüküm süren kralların çocuklarından mısın?'

Genç: 'Evet öyle.'

İskender: 'Niçin bu kabristana sığındın?'

Genç: 'Kralların kemikleriyle kölelerininkini ayırmak istiyorum. Fakat yemin olsun ki buna güç yetiremedim.'

İskender: 'Seni ulaştırabileceğim bir miras var mı ki sen de babalarının şerefine ulaşsın.'

Genç: 'Var, ama sen ona güç yetiremezsin.'

İskender: 'Nedir o?'

Genç: 'Yaşlılık olmayan bir gençlik, kötülüğü olmayan bir nimet, ölümü olmayan bir hayat istiyorum.'

İskender: 'Buna kimin gücü yeter ki?'

Genç: 'Bunların sahibinin gücü yeter.'

İskender arkadaşlarına dönerek: 'Vallâhi bu bir hikmettir, bunu aklınızda tutun.' dedi.

مَنْ رَوْضَةِ الرَّاهِدِينَ

Zâhidlerin Bahçesi

حَ حَفْنَا أَحْمَدُ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍ، حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ الْمُهَلَّبِ الْبَصْرِيُّ، قَالَ : لَقِيَ عَابِدًا
عَابِدًا، أَوْ رَاهِبًا رَاهِبًا، قَالَ فَقَالَ: أَوْصِنِي قَالَ: اهْرَبْ مِنَ النَّاسِ تَنْجُ، قَالَ: فَكَأَنُلَيَّرُونَ أَنَّ هَذَا كَانَ بُدُوَ السِّيَاحَةِ.

Ahmed (b. Muhammed)/Muhammed b. el-Hüseyin/Muhammed b. Ömer/Vehb b. Mühellib el-Basrî dedi ki: Bir âbid başka bir âbid ile veya bir râhib başka bir râhib ile karşılaştı. Biri, diğerine: 'Bana vasiyet et!' deyince karşısındaki: 'İnsanlardan sakın ki kurtuluşa eresin.' dedi. Vehb b. Mühellib el-Basrî dedi ki: 'Onlar bu işi (insanlardan kaçmayı) seyahatin başlangıcı olarak görüyorlardı.'

حَلَفْنَا أَحْمَدُ، ثَنَا مُحَمَّدُ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْأَرْزُقِيُّ، قَالَ: قَالَ بَعْضُ الْعَبَادِ: عَلَامَةُ الرَّهْدِ فِي النَّسِيَا أَنْ لَسِيْبَالِي
مَنْ أَكَلَهَا.

Ahmed (b. Muhammed)/Muhammed (b. el-Hüseyin)/Muhammed b. Muâviye el-Ezrak dedi ki: Bazı âbidler, dünyada zâhidliğin alametinin dünya nimetlerine kimin sahip olduğunu umursamamak olduğunu söyledi.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي الصَّلْتُ بْنُ حَكِيمٍ، حَدَّثَنِي أَبُو زَيْدٍ الْبَحْرَانِيُّ ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَابِدِ
بِالْبَحْرَيْنِ، فَإِذَا هُوَ مَكْتُوبٌ عَلَيَّ وَجْهَهُ، وَيَقُولُ : وَعَزَّتْكَ يَا حَبِيبِي، لَقَدْ أَذَابَ قَلْبِي الشُّوقُ إِلَى النَّظْرِ إِلَى وَجْهِكَ
الْكَرِيمِ قَالَ: فَأَبْكَانِي، وَاللَّهِ فَلَمْ يَلْبَسْ بَعْدَ ذَلِكَ إِلَّا أَبَامًا، حَتَّى مَاتَ رَجْمَهُ اللَّهُمَّ عَلَيَّ
قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ: فَرَأَتْ امْرَأَةً مِنْ أَهْلِ هِ، كَلَنَهَا دَخَلَتْ الْجَنَّةَ، وَقَدْ زُحِرَتْ بِفَقَالَتْ : لِمَنْ زُحِرَتْ الْجَنَّةُ؟
قَالُوا: لَوْلِي مِنْ أَوْلِيَاءِ الرَّحْمَنِ؟ فَدَمَّتِ الْبَارِحَةَ قَالَ : فَخَرَجَ وَعَلَى يَدِهِ كُوبٌ يَأْفُوتُ بِفَلَمَّا رَأَتْهُ بُهَتَتْ بِفَقَالَ : لَا
شُرَاعِي، إِنَّمَا هِيَ الْجَنَّةُ لِلْمَلِكِ يَسْتَحِفُّ بِهَا مَنْ أَحَبَّ مِنْ عِبَادِهِ قَالَتْ : فَعَلْتُ: يَا أَبِي أَنْتَ بِمَا نَلْتَ هَذِهِ الْمَنْزِلَةَ مِنْ
اللَّهِ؟ قَالَ: بِمَحَبَّتِهِ، وَإِيَّارِ هَوَاهُ عَزَّ وَجَلَّ.

Ahmed (b. Muhammed)/Muhammed b. el-Hüseyin/Salt b. Hâkim/Ebû Zeyd el-Behrânî dedi ki: Bahreyn'de bir âbid'in evine geldim. Bir de baktım ki yüzü solgundu. Şöyle diyordu: 'Ey sevgilim! İzzetine yemin olsun ki, Senin Kerim Cemalini görme arzumu kalbimi eritti.' Ebû Zeyd el-Bahrânî, kendisini de ağlattığını ve bu olaydan birkaç gün sonra âbid kişinin öldüğünü söyledi.

Muhammed b. Hüseyin dedi ki: Vefat eden kişinin ailesinden bir kadın rüyasında kendisini cennette gördü. Cenneti süslenmiş buldu ve: 'Cennet kim için süslendi?' diye sordu. Kendisine cennetin Rahmân'ın vefatından dün vefat eden biri için süslendiği söylendi. Ehlinden olan kişi elinde yakuttan bir bardakla karşısına çıkınca kadın şaşırıldı. Kadına: 'Sen anlayamazsın! Cennet, Melik (olan Allah)'ındır ve Allah (cc), onu kullarından en sevdiğine ithaf eder.' denildi. Kadın: 'Ey babacığım, bu makamı nasıl kazandın?' diye sorunca babası cevaben: 'Allah'a olan muhabbetimle ve Allah (cc)'ın isteklerini nefsimle tercih etmekle kazandım.' dedi.

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَ : قِيلَ لِبَعْضِ الْعُلَمَاءِ مَا عَلَامَةُ النَّوْبَةِ؟ قَالَ :
الْوَجَلُ مِنَ الذَّنْبِ.

Ahmed (b. Muhammed)/Muhammed (b. el-Hüseyin)/Abdullah b. Muhammed b. Ubeydullah dedi ki: Bazı ulema, kendilerine: 'Tövbenin alâmeti nedir?' diye sorulduğunda 'günahlardan korkmak' olarak cevap verdiler.

حَدَّثَنِي أَبُو الْعَبَّاسِ أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ الْأَهْوَزِيِّ حَدَّثَنِي أَبُو مُحَمَّدٍ التَّمِيمِيُّ، حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ مُوسَى الْمُفَيْسَابُورِيُّ،
حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُخْتِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُبَارَكِ قَالَ: كَانَ فِي جَوَارِي رَجُلٍ مِنَ الْأَزْدِ يُكْنَى أَبَا لَيْقِطَانَ، وَكَانَتْ فِي
أَدْبَابِ طَرِيفَا، وَكَانَتْ يَهْوَى لِبَنَةِ عَمِّ لَهُ، وَقَدْ اخْتَلَتْ خَالَئُهُ بِفَرْلَيْتُمِيَوْمًا يَشْتَرِي آلَةَ السَّقَرِ بِفَقَلْتُ: يَا أَبَا لَيْقِطَانَ مَا
شَأْنُكَ؟ قَالَ: عَزَمْتُ أَنْ اخْتَرْتُ وَجْهِي، وَأَخْرَجْتُ إِلَى أَبِي لِلنَّوَاحِي، أَطْلُبُ الْمَقَامَ بِهَا، حَتَّى يُفَرِّجَ اللَّهُ عَنِّي، أَوْ أَمُوتَ،
ثُمَّ أَنْشَلِيَقُولُ:

فَقَوَدَعْتُ مِنْ أَهْوَى وَفِي الْقَلْبِ مَا فِيهِ * وَسِرْتُ عَنِ الْأَخْيَابِ فِي طَلَبِ الْبَيْسْرِ
وَبَاكِيَةً لِلْبَيْنِ قُلْتُ لَهَا أَفْصِرِي * فَعَلَّمَتْنِي أَحْلَى مِنْ مُعَالِجَةِ الْفَقْرِ
سَأَكْسِبُ مَا لَا أَوْ أَمُوتُ بِبِلْدَةٍ * مُقَالٌ بِهَا قَطْرُ الدَّمْعِ عَلَى الْقَبْرِ .

Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Ahvâzî/Ebû Muhammed et-Temîmî/Ahmed b. Mûsâ en-Neysâbûrî/Abdullah b. Mübarek'in kızkardeşinin oğlu İsmail dedi ki: Komşularım arasında Ebû'l-Yakzan künyeli Ezdi kabilesinden bir adam vardı. Edip ve zarif bir gençti. Amcasının kızından hoşlanınca kafası karıştı. Bir gün yolculuk hazırlığı yaptığını görünce: 'Hayırdır, yâ Ebû Yakzan!' dedim. Bana dedi ki: 'Sevdiğim kızla birlikte olma isteğiyle kalbimin sesini dinleyerek beni götürdüğün yere gitmeye karar verdim. Allah (cc), ya bana bir çıkışı ihسان eder ya da bu yolda ölürüm.' Sonra şu şiiri okudu:

*Kalbimde olan hevâmı bıraktım/Kolaylık isteğiyle dostlarımı terk ettim
Ayrılıktan dolayı ağlıyorum/Ölüm, fakrı gidermekten daha tatlı
Çokça mal biriktirecek veya bir belde de öleceğim/Kabirde gözyaşını
daha az dökeceğim.*

حَلَلْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَهْوَايَ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْقَاسِمِ الْهَاشِمِيُّ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عِيسَى الزُّهْرِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: عَشِقَ أَبُو جَعْفَرٍ الْعَابِدُ امْرَأَةً، فَمَكَتْ خَمْسِينَ سَنَةً، ثُمَّ تَزَوَّجَهَا، فَمَا دَرَى كَيْفَ يَأْتِيهَا حَتَّى فَقِيلَ لَهُ: مَلْبَلَعَكَ مِنْ عَشِقِكَ لَهَا؟ قَالَ: كُنْتُ أَرَى الْقَمَرَ عَلَى سَطْحِهَا أَحْسَنَ مِنْهُ عَلَى سَطْحِ النَّاسِ.

Ahmed b. Muhammed el-Ahvâzî/Muhammed b. Kâsım el-Hâmişî/Alî b. Îsâ ez-Zühri/Zühri'nin babası dedi ki: Âbid olan Ebû Câfer bir kadına âşık oldu. Elli sene bekledi. Daha sonra da evlendi. Bu kadar senenin nasıl geçtiğini bilemedi. Kadına olan aşkıdan eline geçen nedir? diye sorulduğunda: 'Ben ayı, insanların yüzlerinden daha güzel bir şekilde o kadının yüzünde görüyordum.' dedi.

حَلَلْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَهْوَايَ، حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ الْأَقْمَرِ، سَمِعْتُ ابْنَ مَنَادٍ رَ الْبَصْرِيِّ سَيَقُولُ: الْعَشَاقُ فِيمَا مَضَى كَانُوا أَعْفَى أَنْصَارًا وَفُرُوجًا مِنْ أَهْلِ النَّسِكِ فِي زَمَانِنَا هَذَا.

Ahmed b. Muhammed el-Ahvâzî/Alî b. el-Akmer/İbnü Menâzir el-Basrî dedi ki: 'Geçmiş dönemlerdeki âşıklar, gözlerini ve namuslarını korumada bizim zamanımızdaki dindarlardan daha iffetliydi.'

حَ حَلَلْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ مَسْرُوقٍ، حَدَّثَنِي أَيُّوبُ الْعَطَّارُ، سَمِعْتُ بِشَرَ بْنَ الْخَارِثِ، وَسَمِعَ غَلَامًا مَلِيحًا، وَلَهُ شَهْرٌ يُؤَدُّنَ سَفْقَالَ: أَدَانُ مِنْ هَذَا؟ قِيلَ: فَلَانَ سَفْقَالَ بِشَرِّ رَجْمَةِ اللَّهِ: قِلَّةُ الْحَيَاءِ كُفْرٌ.

Ahmed b. Muhammed b. Mesruk/Eyyûb el-Attâr/ Bişr b. el-Hâris⁴¹, ezan okuyan bir çocuk gördü. Ezan okuduğu bir ayı/dönemi vardı. 'Bu ezanı okuyan kim?' diye sordu. Falanca kimse olduğu söylenince Bişr: 'Hayânın azı küfürdür.' dedi.

إِيَّاكَ وَالْبُخْلَ وَالْأَهْلَهُ

Cimrilik ve Benzeri Huylardan Sakın

حَلَلْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الطُّوسِيُّ، نَا أَيُّوبُ الْعَطَّارُ، قَالَ: كَانَ أَصْحَابُنَا إِذَا اشْتَرَوْ لَسْتُونَ، أَرَوْهُ بِشَرًّا، فَأَرَوْهُمِيَوْمًا، سَفْقَالَ: بِكُمْ اشْتَرَيْتُمُوهُ؟ قُلْنَا: بِخَمْسِينَ دِرْهَمًا سَفْقَالَ: رَحِيصٌ مِمَّنْ اشْتَرَيْتُمُوهُ؟ قُلْنَا: مِنْ فَلَانَ قَالَ: كَمْ أَرَبْتُمُوهُ؟ قُلْنَا: دِرْهَمَيْنِ قَالَ: زُدُّهُ عَلَيْهِ قُلْنَا: يَا أَبَا نَصْرٍ، أَلَسْتَ قُلْتَ هُوَ رَحِيصٌ؟ قَالَ: سَنَعَمْ، وَلَكِنَّهُ قَدْ سُرَّ بِالرَّيْحِ، وَهُوَ بَخِيلٌ، فَلَا تَشْرُونَ بِخِيَلًا.

Ahmed b. Muhammed et-Tûsî/Eyyûb el-Attâr dedi ki: Bizim arkadaşlardan biri bir elbise aldığı zaman onu Bişr'e gösterirlerdi. Bir gün yine gösterdiğimizde Bişr: 'Kaça aldınız?' diye sordu. Elli dirheme aldığımızı

⁴¹ Bişr el-Hafî: Ebû Nasr Bişr b. Haris b. Abdirrahmân b. Atâ b. Hilâl el-Hâfî el-Mervezî (H. 227/841), ilk devir süflerindedir. Hadis ilmüne yönelmiş ve devrin sayılı muhaddislerinden olmuştur. Mâlik b. Enes, Şerik b. Abdullah. Hammâd b. Zeyd, İbrahim b. Sa'd, Fudayl b. İyâz ve Abdullah b. Mübarek gibi muhaddislerden hadis öğrenmiş, Ahmed b. Hanbel, Ebû Hayseme Zühreir b. Harb, Ahmed ed-Devrakî ve İbrahim el-Harbî gibi âlimler de kendisinden hadis rivayet etmişlerdir. Dârekutnî onun sika olduğunu, sahih olmayan hiçbir hadis rivayet etmediğini belirtmiştir. Geniş bilgi için bkz: Mustafa Kara, 'Bişr el-Haff' maddesi, DİA, VI, 221-222, İstanbul 1992. (Çeviren)

söyledik. ‘Ucuz!’ diyerek kimden aldığımızı sordu. Falanca kimse dediğimizde satıcıya ne kadar kazandırdığımızı sordu. ‘İki dirhem!’ diye cevapladık. Bısr: ‘Onu geri verin.’ deyince: ‘Yâ ebû Nasr, biraz önce ucuz demedin mi?’ dedik. Bunun üzerine Bısr: ‘Evet, fakat kazancına sevinen kişi cimridir, cimriliğe meyletmeyin.’ dedi.

خَلَّفْنَا أَبُو شُعَيْبٍ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَسَنِ الْحَرَّانِيَّ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَلْبَلِيُّ، ثنا أَيُّوبُ بْنُ نَهْيَكٍ أَبُو خَلَادٍ الزُّهْرِيُّ مَوْلَى آلِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ عَطَاءٍ، قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، سَمِعْتُ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ، وَعَادَ أَبَا سَلَمَةَ، وَهُوَ وَجِعٌ، فَسَمِعَ قَوْلَ أُمِّ سَلَمَةَ رَحِمَهَا اللَّهُ وَهِيَ تَتَّبِعُنِي بِفَنَكْلِ صَلَّيْتُ اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ عَنْ الدُّخُولِ، حَتَّى سَمِعْتَنِي بِكِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَقُولُ : { وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ } فَدَخَلَ، ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ أَخْلِفْ عَلَيْكَ يَا أُمَّ سَلَمَةَ فَلَمَّا خَرَجَ، وَمَعَهُ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلَيْتَكَ لَوَهْتَ الدُّخُولِ، لَكِنَّهُمْ يَتَوَخَّوْنَ؟ قَالَ: لَسْتُ أَدْخُلُ دَارًا فِيهِمْ لَتَوَخَّ، وَلَا كَلْبٌ أَسْوَدُ.

Ebû Şuayb Abdullah b. el-Hasan el-Harrânî/Yahyâ b. Abdullah el-Bâbeltî/Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın kölesi Eyyûb b. Nehîk Ebû Hallâd ez-Zührî/Atâ⁴² dedi ki: Abdullah b. Ömer (ra)'den, O da Nebî (sav)'den işitti ki Hz. Peygamber, Ebû Seleme'ye hasta ziyaretinde bulundu. Ebû Seleme'nin acı çekmesinden dolayı (eşi) Ümmü Seleme'nin ağladığını işitince Hz. Peygamber, içeri girmekten çekindi. Ama O'nun Allah'ın Kitabı'ndan '*Vakti geldiğinde ölüm sekeratı başlayınca, can çektiği sırada insana işte denir, senin en çok nefret edip kaçtığın şey!*'⁴³ ayetini okuyarak ağladığını duyunca girdi, selam verdi ve 'Allah hayır getirsin ey Ümmü Seleme!' diyerek evden çıktı. Yanında bulunan Hz. Ebûbekr: 'Ya Resulallah, ağıt yaktıkları için mi eve girmeyi kerih gördünüz?' deyince Hz. Peygamber: "İçerisinde ağıt ve siyah köpek olan eve girmem." buyurdu.⁴⁴

⁴² Atâ b. Ebû Rebah: Ebû Muhammed Atâ b. Ebî Rebâh Eslem el-Kureşî (H.114/732), tabiîn devri'nin muhaddis ve müfessiridir. Atâ, görüştüğü ve kendilerinden hadis rivayet ettiği sahâbînin 200'e ulaştığını ifade etmektedir. Bunlar arasında Hz. İbn Abbas, Hz. İbn Ömer, Hz. Âişe, Hz. Câbir b. Abdullah, Hz. Muâviye, Hz. Abdullah b. Zübeyr ve Hz. Ebû'd-Derdâ gibi sahabenin önde gelenleri bulunmaktadır. Kendisinden hadis rivayet edenler arasında Mücâhid, İbn Cüreyc, Ebû Hanîfe, Evzâî, Zührî, Amr b. Dinar, İbn Ebû Leylâ ve daha birçok tanınmış âlim bulunmaktadır. Yahya b. Maîn, Ebû Zür'a ve İbn Hibbân'ın sika dedikleri Atâ'nın başta Buhârî ve Müslim gibi sahih hadis kitaplarında birçok rivayeti yer almaktadır. Atâ'nın rivayet ettiği mürsel hadisler, Yahya b. Saîd, Ali b. Medîni ve Ahmed b. Hanbel gibi hadis âlimleri tarafından Saîd b. Müseyyeb ve Mücâhid gibi tabiînin mürsellerine göre zayıf kabul edilerek fazla tercih edilmemiştir. Bu duruma Atâ'nın herkesten rivayette bulunması ve bu hususta pek fazla titizlik göstermemiş olması sebep gösterilmektedir. Özellikle nas bulunmayan bazı konularda Atâ'nın şahsî görüşlerini benimseyen İmam Şafîi, tabiîn arasında Atâ kadar hadise bağlı kalan bir kimsenin bulunmadığını belirtmektedir. Atâ, Mekke'de vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: İsmâil Cerrahoğlu, 'Atâ b. Ebû Rebah' maddesi, DİA, IV, 35-36, İstanbul 1991. (Çeviren)

⁴³ Kaf 50/19.

⁴⁴ İsnadı zayıftır. Tabarânî, Mu'cemü'l-Kebir'de (13606) tahrîc etmiştir. Senedde bulunan Yahyâ b. Abdullah el-Bâbeltî hakkında Ebû Zür'a ve bazıları zayıf demişlerdir. Ebû Hâtim, itimat edilemeyeceğini söylemektedir. Mizân, 4/390. Senedde bulunan diğer râvî Eyyûb b. Nehîk için de Ebû Hâtim zayıf demiştir. Ezdî, ise metruk (gaflet ve fısıkyıla tanınan râvinin rivayet ettiği hadis) demektir. Ebû Zür'a ise Münkirü'l-Hadis demektir. Mizan, 1/294.

الْجُودُ مِنْ مَكَارِمِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ

Cömertlik Nebî (sav)'nin Ahlâkındandır

حَلَفْنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحَسَنِ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَلْبَلِيُّ، ثنا أَيُّوبُ بْنُ نَهْيَكٍ، عَنْ عَطَاءٍ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ، سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ، وَأَتَى صَاحِبَ بَرْ، فَأَشْتَرَى مِنْهُ قَمِيصًا بَلْبَيْعَةً دَرَاهِمَ، فَخَرَجَ وَهُوَ عَلَيْهِ، فَإِذَا هُوَ بِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ أَكُنِّي قَمِيصًا كَسَاكَ اللَّهُ مِنْ ثِيَابِ الْحَجِّ تَتَفَتَّرُ الْقَمِيصَ فَكَسَاهُ إِيَّاهُ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى صَاحِبِ الْحَانُوتِ، فَأَشْتَرَى مِنْهُ قَمِيصًا بَلْبَيْعَةً دَرَاهِمَ، وَبَقِيَ مَعَهُ دَرَاهِمَانِ، فَإِذَا هُوَ بِجَارِيَةٍ فِي الطَّرِيقِ تَبْكِي فَقَالَ : مَلِيْبِكِي؟ قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ دَفَعِ إِلَيَّ أَهْلِي دَرَاهِمَيْنِ أَشْتَرِي بِهِمَا دَقِيقًا لَهْلَكًا، فَدَفَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهَا الدَّرَاهِمَيْنِ الْبَلْبَيْعَيْنِ، ثُمَّ وَلَتْ وَهِيَ تَبْكِي، فَدَعَا هَلْفًا قَالَتْ : مَلِيْبِكِي، وَقَدْ أَخَذْتَ الدَّرَاهِمَيْنِ؟ قَالَتْ : أَخَافُ أَنْ يَضْرِبُونِي، فَمَشَى مَعَهَا إِلَى أَهْلِهَا، فَسَلَّمَ، ثُمَّ عَادَ فَسَلَّمَ، ثُمَّ عَادَ فَسَلَّمَ فَفَعَرَفُوا صَوْتَهُ، ثُمَّ عَادَ فَسَلَّمَ فَفَرَدُوا عَلَيْهِ فَقَالَ : أَسْمِعْتُمْ أَوَّلَ السَّلَامِ؟ فَقَالُوا نَعَمْ، وَلَكِنْ أَحْبَبْنَا أَنْ تَبْزِدَنَا مِنَ السَّلَامِ، فَمَا أَشْخَصَكَ بِأَيِّ أَنْتَ وَأَمِّي فَقَالَ : أَشْفَقْتُ هَذِهِ الْجَارِيَةَ أَنْ تَضْرِبُوهَا قَالَ صَاحِبُهَا : فَهِيَ حُرَّةٌ لَوْجَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَمْ تُشَاكْ مَعَهَا فَفَبَشَّرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ بِالْخَيْرِ وَالْجَنَّةِ، ثُمَّ قَالَ : لَقَدْ بَارَكَ اللَّهُ فِي الْعَشْرَةِ، كَسَا اللَّهُ نَبِيَّهُ قَمِيصًا، وَرَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ، وَأَعْتَقَ اللَّهُ مِنْهَا بَقِيَّةً فَالْحَمْدُ لِلَّهِ هُوَ الَّذِي رَزَقَنَا هَذَا بِقُدْرَتِهِ.

Abdullah b. Hasan/Yahyâ b. Abdullah el-Bâbeltî/Eyyûb b. Nehîk/Atâ/Abdullah b. Ömer dedi ki: Hz. Peygamber, kumaş satan bir adama gelip ondan dört dirheme bir gömlek satın aldı. Gömlek üzerinde olduğu halde dışarı çıktı. Ensardan bir adam: ‘Yâ Resulallah beni giydir ki Allah (cc) da sana cennet elbiselerinden giydiresin.’ deyince Hz. Peygamber, gömleği çıkarıp o kişiye giydirdi. Sonra dükkâna gelerek dört dirheme bir gömlek daha satın aldı. Yanında da iki dirhemi kaldı. Hz. peygamber, yolda giderken ağlayan bir câriye görüp, niçin ağladığını sordu. Câriye: ‘Ailem bana iki dirhem vererek buğday almaya göndermişti, fakat ben iki dirhemi kaybettim.’ deyince, Hz. Peygamber, yanında bulunan iki dirhemi cariye’ye verdi. Cariye ağlayarak arkasını dönüp giderken Hz. Peygamber, cariyeyi çağırdı ve: ‘Bu kez niçin ağlıyorsun iki dirhemi almadın mı?’ dedi. Câriye: (muhtemelen geciktiği için) ‘Ailemin beni dövmesinden korkuyorum.’ deyince onunla beraber Hz. Peygamber, câriyenin evine kadar geldi. Üç defa selam verdiği halde evden bir cevap gelmedi. Dördüncü selamdan sonra evdekiler karşılık verip kapıyı açtıklarında Hz. Peygamber: “İlk selâmımı iştirmediniz mi?” dedi. Duyduklarını, fakat kendilerine karşı selâmı artırmalarını istediklerini belirterek:⁴⁵ ‘Anam babam sana feda olsun! Seni buraya getiren şey nedir Yâ Resulâllah?’ dediler. Hz. Peygamber: ‘Bu cariye kendisini dövmenizden korktuğu için buraya geldim.’ deyince sahibi: ‘Câriyeyi Allah rızası için senin onunla buraya kadar gelmeden dolayı hür bıraktım.’ dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, o kişiyi hayr ve cennetle müjdeledi ve şöyle dedi: “Allah (cc) şu on dirhemi ne bereketli kıldı! Bununla Nebî’sine ve ensardan birine bir gömlek giydirdi. Bir köleyi azâd etti. Bizi kudretiyle rızıklandıran Allah’a hamd olsun.”⁴⁶

حَلَفْنَا أَبُو مُسْلِمٍ يَبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا عَصْمَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْخَزَّازُ، ثنا حَازِمُ بْنُ مَرْوَانَ مَوْلَى بَنِي هَاشِمٍ عَنْ لَمَّازَةَ، عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ، عَنْ مُعَاذٍ : شَهِدَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ إِفْلَاكَ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ لَهُ : عَلَى الْخَيْرِ، وَالْأَلْفَةِ، وَالطَّائِرِ الْمِيمُونِ، وَالسَّعَةِ فِي الرِّزْقِ بَارَكَ اللَّهُ لَكَ، هُ لَكُمْ، دَفَعُوا عَلَى رَأْسِهِ فَجِيءَ بِدَفِّ،

⁴⁵ Hz. Peygamber’in selâmı mü’minler için bir berekettir.

⁴⁶ İsnadı zayıftır. Tabarani, Mu’cemü'l-Kebir’de (13607) aynı senedle tahric etmiştir.

فَضْرِبَ بِهِ، فَلَقِيَتْ الْأَطْبَاقُ عَلَيْهَا فَآكِهَةٌ، وَسُكَّرَ سَفْنُشِيرَ عَلَيْهِ، فَكَفَّ النَّاسُ أَيْدِيَهُمْ، فَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ: مَا لَكُمْ لَأَسْتَنْهَبُونَ؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْ لَمَهْتَنَ عَنِ التُّهْبَةِ؟ قَالَ: إِنَّمَلَنْتُهُنَّكُمْ عَنْ تُهُبَةِ الْعَسَاكِرِ، فَأَمَّا الْعُرْسَاتِ فَلَا قَالَ: فَجَالَذَبَهُمْ، وَجَادَذِبُوهُ.

Ebû Müslim İbrâhim b. Abdullah/İsmet b. Süleyman el-Hazzêz/Benî Hâşim'in kölesi Hâzim b. Mervân/Lümâze/Sevr/Hâlid b. Ma'dân⁴⁷/Muaz b. Cebel (ra) dedi ki: "Hz. Peygamber, ashâbından birinin düğününe geldi ve: 'Allah (cc), hayr, muhabbet, mutluluk ve geniş rızık versin; düğününüzü mübârek eylesin!' dedi. Onlar üzerine def çalınmasını istedi. Def getirilerek yanında def çalındı. İçerisinde meyveler olan tabaklar ve tatlılar kendisine sunuldu. İnsanlar ellerini çekince Hz. Peygamber: 'Niçin kapışmıyorsunuz' dediğinde: 'Sen bizi kapışmaktan yasakladın.' cevabını verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber: 'Ben askerlerin (ganimet mallarını) yağmalamasını yasakladım, düğün için yasaklamadım.' dedi.⁴⁸ Onları kapışmaya çağırdı da onlar da kapıştılar."

مِنْ آدَابِ الضَّيْفِ وَالضَّيَافَةِ

Misâfir ve Ziyâfet Âdâbı

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَسْرُوقٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ مَاهَانَ الْمُجُوسِيَّ وَكَانَ، يُضَنُّ يَفَّ النَّاسَ كَثِيرًا، قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مَسْرُوقٍ: كَانَ يَقُولُ أَضْرَّ شَيْءٍ عَلَى الضَّيْفِ أَنْ يَكُونَ صَاحِبَ الْمَنْزِلِ شَبَعَانَ.

Ahmed b. Mesrûk/Muhammed b. el-Hüseyin/Ali b. Mâhân el-Mecûsî⁴⁹, insanlara çokca ziyâfet verirdi. Râvi şöyle dediğini ifade etti: 'En zararlı şey, misafirin yanında ev sahibinin tok olmasıdır.'

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ مَدَّ، قَالَ: قَالَ يَحْيَى بْنُ مَاهَانَ: كَانَ يُقَالُ لَوْلَى: إِنَّ مِنْ شَرَفِ الضَّيَافَةِ أَنْ تُقْبَلَ عَلَى الضَّيْفِ بِالْبِشْرِ، وَالطَّلَاقِ، وَحَسَنِ الْكَلَامِ، لِيَسِطَهُ بِحَسَنِ الْمُحَادَثَةِ، وَيَنْقُطَعَهُ عَنِ الْإِحْتِشَامِ بِفَيْصِبٍ عِنْدَ ذَلِكَ حَاجَتُهُ مِنَ الطَّعَامِ.

Ahmed b. Muhammed/Muhammed (b. el-Hüseyin)/Yahyâ b. Mâhân, insanların şöyle söylediğini aktardı: 'İkramın en makbulü yemek esnasında güzel konuşmaya vesile olmak; çirkinliği kesmesi için misafiri sevinçle, mutlulukla ve hoş sözle karşılamaktır.'

مِنْ أَحْوَالِ الصَّالِحِينَ وَأَخْبَارِهِمْ

⁴⁷ Hâlid b. Ma'dân: Ebû Abdillâh Hâlid b. Ma'dân b. Ebî Kerib el-Kelâî (ö. 103/721), tâbiîn'in muhaddis ve fakihlerindedir. Bazılarından mürsel olmak üzere Hz. Muâz b. Cebel, Hz. Âişe, Hz. Ebû Hüreyre, Hz. Muâviye b. Ebû Süfyân ve Hz. Abdullah b. Ömer gibi sahâbilerden hadis rivayet etmiş, kendisinden de Sevr b. Yezîd, Muhammed b. İbrahim et-Teymî, Hassan b. Atıyye ve Safvân b. Amr gibi muhaddisler rivayette bulunmuştur. Sika olduğunda ittifak edilen Hâlid'den Evzâî, Süfyân es-Sevrî gibi muhaddisler övgü ile söz etmişlerdir. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer alan Hâlid b. Ma'dân, Şam yakınlarındaki Tartus'ta vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: Ali Toksarı, 'Hâlid b. Ma'dân' maddesi, DİA, XV, 286, İstanbul 1997. (Çeviren)

⁴⁸ İsnadı zayıftır. Tabarani, Mu'cemü'l-Kebir'de (20/97) aynı senedle tahrîç etmiştir.

⁴⁹ Müslüman olmadan önceki nisbesi bu idi.

Sâlihlerin Halleri ve Haberleri

خَلَّفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثنا عَبِيدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ الْحَرَّازُ، قَالَ: رَأَى فَضِيلُ بْنُ عِيَّاضٍ مَا يَصْنَعُ أَصْحَابُ الْحَدِيثِ سَفَقَالًا: مَهَلًا يَا وَرَثَةَ الْأَنْبِيَاءِ لَا تَكُونُوا هَكَذَا.

Ahmed b. Muhammed/Muhammed b. el-Hüseyn/Abdullah b. Muhammed/Muhammed b. Ömer el-Harrâr dedi ki: Fudayl b. İyaz⁵⁰, Ashâbı Hadîs'i buldukları hal üzere görünce⁵¹: 'Yavaş olun ey peygamber vârisleri! Bu şekilde hareket etmeyin.' dedi.

خَلَّفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ، حَدَّثَنِي ابْنُ لِمَسْعَرٍ بْنِ كِدَامٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ، قَالَ: قَالَ الرَّبِيعُ بْنُ أَبِي رَاشِدٍ: لَوْلَا مَا يَأْمَلُ الْمُؤْمِنُونَ مِنْ كِرَامَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمْ بَعْدَ الْمَوْتِ، لَأَنْشَقَّتْ فِي السَّنْيَا سَرَائِرُهُمْ، وَلَتَقَطَعَتْ فِي الدُّنْيَا أَحْبَابُهُمْ.

Ahmed b. Muhammed/Muhammed b. Hüseyin/Kâsım b. Ebû Said/İbn Mis'ar b. Kidâm/Mâlik b. Miğvâl/Rebî' b. Ebû Râşid dedi ki: 'Kendileri için ölümden sonra Allah (cc)'ın ikramından müminlerin ümitleri olmasaydı, akıllarını kaybeder/kalpleri yarılr, göğüsleri parçalanırdı.'

خَلَّفْنَا أَحْمَدُ، ثنا الْقَاسِمُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي سُؤَيْدُ بْنُ عَمْرٍو، قَالَ: سَمِعْتُ دَاوُدَ الطَّائِيَّ يَقُولُ: لَوْ أَمَلْتُ أَنْ أَعِيشَ شَهْرًا، لَبَلَيْتُنِي قَدَلْتَيْتُ عَطْفًا، وَكَيْ فِ أَوْمَلُ ذَلِكَ؟، وَقَدْ أَرَى الْفَجَائِعَ تَغْشَى الْخَلَائِقَ فِي سَاعَاتِ اللَّيْلِ وَاللَّهَارِ.

Ahmed (b. Muhammed)/Kâsım b. Amr b. Muhammed/Süveyd b. Amr/Dâvûd et-Tâî⁵² dedi ki: 'Bir ay daha yaşayacağımdan emin olsam yolumu şaşırabilirdim. Gece gündüz mahlûkatı felâketlerin kuşattığını gördüğüm halde bunu nasıl umayım!'

خَلَّفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَهْوَازِيُّ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ الْقَرَّازِ الْعَابِدِ، سَمِعْتُ الْأَصْمَعِيَّ، قَالَ: مَاتَ لِأَعْرَابِيَّةٍ ابْنٌ، فَقَامَتْ عَلَيْهِ قَبْرُهُ، وَحَضَرَهَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ رَحِمَهُمَا اللَّهُ فَقَالَا لَهَا: ارْجِعِي فَقَالَتْ: وَاللَّهِ لَا أَقُولُ هُجْرًا، ثُمَّ قَالَتْ: رَحِمَكَ اللَّهُ يَلْبُسُنِي، وَاللَّهِ، أَمَا وَاللَّهِ مَا كَانَ مَالِكٌ لِبَطْنِكَ، وَلَا أَمْرُكَ لِعُرْسِكَ، ثُمَّ قَالَتْ:

⁵⁰ Fudayl b. İyaz: Ebû Alfel-Fudaylb. İyâz b. Mes'ûd et-Temîmî el-Yerbûî (H. 187/803), Horasan'ın ilk büyük sûfilerindendir. Fudayl'ın delikanlılık yılları gençlik sarhoşluğu ile geçmiş, bir süre yol kesicilik bile yaptığı söylenmektedir. Tevbesinden sonra eşkıyalığı bırakarak Kûfe'nin yolunu tutmuş, oradaki üstadlardan ilim öğrenmiştir. Kuvvetli hafızası sayesinde kısa zamanda çok sayıda hadis ezberleyerek ilm-i hadiste ihtisas kazanmış, Kûfe'de Ebû Hanîfe'nin ders halkasına katılmış, İbn Mace'nin dışında pek çok muhaddis kendisinden rivayetlerde bulunmuştur. Fudayl, güvenilir bir hadis râvisidir. İbn Mübarek ve İmam Şafî'nin talebeleri arasında yer almaktadır. Otuz yıl ilim ve ibadetle meşgul olmuş H.187 yılının Muharrem ayında Mekke'de vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: Osman Türer, 'Fudayl b. İyaz' maddesi, DİA, XIII, 208-209, İstanbul 1996. (Çeviren)

⁵¹ Şakalaşıp gülüştükleri hal üzere bkz: Ebû Nuaym, Hilye 8/100.

⁵² Dâvûd et-Tâî: Ebû Süleyman Dâvûd b. Nusayr et-Tâî (H. 165/781), ilk dönem sûfi ve zâhidlerdendir. Kûfe'de İmâm-ı Âzam'ın yanında uzun yıllar hadis ve fıkıh okuyan ve Ebû Hanîfe'nin gözde öğrencilerinden olan Dâvûd et-Tâî, ilimde ve fıkıhta yüksek seviyeye ulaşmıştır. Tabiiinden birçoğuyla görüşmüş, tanıştıkları arasında Fudayl b. İyâz, Ca'fer es-Sâdik ve İbrahim b. Edhem gibi kişiler vardır. Bir çağdaşı onun büyüklüğünü anlatmak için, 'Eğer Dâvûd et-Tâî Asr-ı Saâdet'te yaşasaydı mutlaka Kur'an onun zühd ve takvasından bahsederdi' demiştir. Geniş bilgi için bkz: Mustafa Kara, 'Dâvûd et-Tâî' maddesi, DİA, IX, 48-49, İstanbul 1994. (Çeviren)

رَحِيبٌ ذِرَاعٍ بِأَلْيِّ لَا تُشْبِهُهُ * وَإِنْ كَانَتْ الْفَحْشَاءُ ضَاقَ بِهَا ذَرْعًا.

Ahmed b. Muhammed el-Ahvâzi/Muhammed b. Câfer el-Kazzâz el-Âbid/Esmâî dedi ki: Bir kadın bedevî'nin çocuğu öldü. Kadın kabrin başına geldi. Orada bulunan Hasan b. Ali ve Abdullah b. Abbâs (ra), kadına evine dönmesini söylediler. Kadın: 'Kötü söz söylemiyorum.' diyerek: 'Allah (cc), sana rahmet eylesin ey çocuğum! Allah'a yemin olsun ki ne malını yiyebildin, ne de damat olabildin!' sonra da 'Her ne kadar kötülük çıkış bulamasa da hiçbir kötülük isnâd edilemeyecek geniş omuza sahipsin.' dedi.

الرَّثَاءُ

Mersiyeler

خَلَّفْنَا أَبُو الْعَبَّاسِ الْأَهْوَاذِيُّ، ثَنَا رَوْحُ بْنُ سَلَمَةَ الْوَرَّاقُ، قَالَ: قَالَ الْقَاسِمُ بْنُ عَمْرٍو الْعَنْقَرِيُّ سَتُوفِي ابْنَ لِأَعْرَابِيَّةٍ، فَكَانَتْ تَخْرُجُ كُلَّ يَوْمٍ إِلَى الْجَبَّانِ، وَتَضَعُ يَدَهَا عَلَى قَبْرِهِ، ثُمَّ تُعَدُّ عَلَيْهِ، وَتَقُولُ:

لَيْنٌ كُنْتُ لَهْوَا لِلْعَيُونِ وَفَرَّةٌ * لَقَدْ صِرْتُ سَقَمًا لِلْقُلُوبِ الصَّحْلِحِ
وَهَزَنٌ وَجْدِي أَنْسِيؤْمَكَ مَذْرِكِي * وَأَنْتِي عَدَا مِنْ أَهْلِ تِلْكَ الصَّرَانِحِ.

Ebû'l-Abbas el-Ahvâzi/Ravh b. Seleme el-Verrâk/Kâsım b. Amr el-Ankazî dedi ki: Bir ârâbi câriyenin çocuğu öldü. Kadın her gün kabre gidip elini kabre koyarak çocuğuna sesleniyor ve şöyle diyordu:

Şâyet sen bir süs ve göz aydınlığı olsaydın/Fakat şimdi andolsun ki sağlam kalpler için bir hastalık oldun

Hüznüm azaldı, zîrâ senin bu günün beni ulaştırıcıdır/Yarın bende bu kabrin ehli olacağım.

خَلَّفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، سَمِعْتُ الْأَصْمَعِيَّ يَقُولُ: مَرَرْتُ بِجَارِيَةِ هِنْفَاءَ، بَضَّةٍ، عَطُولٍ عَصَلَةٍ، كَلَّهَا ذَهَبٌ فِي فَضَّةٍ، عَلَيْهَا خَلِيلٌ لَهَا، وَخَلِيٌّ كَثِيرٌ، وَهِيَ عِنْدَ قَبْرِ بَنِي كَيْ، وَهِيَ تَقُولُ:

يَا صَاحِبَ الْقَبْرِ قَدْ أُوبَيْتِي سَقَمًا * قَدْ مَعَّ عَيْنِي طَوْلُ الدَّهْرِ مُنْسَكِبِ
قَدْ طَالَ حُزْنِي فَمَا أَرْجُوكِ ثَانِيَةً * فَجِدْكَ اللَّهُوَ بِالْأَجْرَانِ وَاللَّعْبِ

قَالَ: ثُمَّ سَقَطَتْ عَلَى الْقَبْرِ مَعْشِيَةً عَلَيْهَا، ثُمَّ أَفَاقَتْ بَعْدَ هُنَيْهَةٍ، فَجَعَلَتْ تُعْزِي نَفْسَهَا بِفَتْقُولِ:
يَلْنَفْسُ كَيْفَ رَبَا مِنْ قَلْبِيَاوْرُهُ بَيْرُدُ الشَّتَاءِ وَحَزُّ الصَّيْفِ يَلْتَهَبُ
أَمْ كَيْفَ يَرْجِعُ مَنْ قَدْ صَارَ جَانِبُهُ * وَوَدَّ بَيْنَ وَحُسْنُ الْوَجْهِ قَدْ تَرَبَّ.

Ahmed b. Muhammed/Muhammed (b. el-Hüseyin)/Esmâî dedi ki: Zayıf, körpe ve güzel bir câriye'ye uğradım. Sanki o gümüş içerisindeki altın gibiydi. Aynı zamanda çok süslü biriydi. O, bir kabrin başında ağlıyor ve şöyle diyordu:

Ey kabir sahibi, bana hastalık bıraktın/Sürekli gözyaşı dökmekteyim

Hüznüm uzadı, Sana olan ikinci kez kavuşma arzum kalmadı/Artık tek ümidim senin orada (kabirde) insanlar ve cinlerle oyalanmandır.

Esmâî dedi ki: Sonra kadın kabrin üzerine baygın olarak düştü. Kısa bir zaman sonra ayılınca kendisini avutarak şöyle dedi:

Ey nefis, kendisini kör ettiğin kimse nasıl yaşar/Kışın soğuğu, yazın sıcağı onu yaktığı halde

Kalbim nasıl dayanır, hayata nasıl tutunurum/Sevgi, ayrılık ve güzel yüzü toprak olduğu halde.

حَلَفْنَا أَحْمَدُ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّصِيبِيُّ، قَالَ: قَالَ الْأَصْمَعِيُّ: مَرَزْتُ بِجَارِيَةٍ، وَهِيَ تَبْكِي عِنْدَ قَبْرِ لَهَا، وَتَقُولُ:

أَلَا لَيْتَ شِعْرِي كَيْفَ أَصْبَحْتَ فِي اللَّيْلِ * طُرًّا وَكَيْفَ الْآنَ مِنْكَ الْجَوَارِحُ
لَقَدْ بَانُوا مِنْهَا مِفْصَلٌ قَدْ شَلَبَهَا * فَلَيْتَ مَنْهَا سَاكِنًا كَانَ زَائِحًا
قَالَ: تُهَيِّئُ كَيْفَهَا، وَعَبَّرَتْ بِزُهَّةٍ مِنَ الدَّهْرِ، قَالَ: فَإِذَا أَنَا بِهَلْتَبْكِي فِي أَدْنَى الْمَقَامِ، قَدْ ضَرَبْتَ عَلَيْهِ خَيْمَةً، وَهِيَ
عَمِيَاءٌ مُقَعَّدَةٌ وَهِيَ تَبْكِي، وَتَقُولُ فِي بُكَائِهَا:

قَدْ مَاتَ قَبْلَكَ أَقْوَامٌ فَحَفَّتْ بِهِمْ * لَنْبَيْ لَنْفَقَدُهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا
فَأَنْتَ لَهَيْتِي لِي سَمْعًا وَلَا بَصَرًا * إِلَّا شَقَاءَ فَأَمْرٍ الْعَيْشُ إِمْرَارًا⁵³.

Ahmed (b. Muhammed)/Abdullah b. Muhammed en-Nasîbî/Esmâî dedi ki: Kabrin başında ağlayan bir câriye'ye uğradım. Şöyle diyordu:

Keşke bilseydim toprağın altında ne durumdasın!/O kadar güzelken organların şimdi ne halde?

İhtiyarlatan ayrılık ortaya çıktı,/Ondan sadece kokusu olan bir sakinlik kaldı.

Sonra onu terk ettim ve bir müddet geçti. Onunla tekrar karşılaştığımda daha önceki bulunduğu yere yakın bir yerde ağlar halde buldum. Üzerine çadır kurulmuş ve içerisinde oturup ağlamaktan kör olmuştu. Şöyle diyordu:

Senden önce korktuğum nice kavimler göçtü./Onların yokluğu bize ne bir kulak (haberlerini işitecek) ne de bir göz (eserlerini görecektir) bıraktı!

Sende bende ne kulak ne de göz bıraktın,/Ancak hayâtın acılaştırdığı bir ağız bıraktın.

حَلَفْنَا أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ، ثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَدَّادٍ:
دَخَلْتُ جَبَانَةَ بَنِي عَامِرٍ بِفَنَادَيْتُ فِيهَا:

أَهْلَ الْمَقَابِرِ قَدْ تَسَاوَى بَيْنَكُمْ * أَيْنَ الْمَضِيفُ مِنَ الْكَرِيمِ السَّيِّدِ
أَيْنَ الْمُلُوكِ الْمُلُوكِ وَأَيْنَ مَنْ * قَدْ كَانَ فِي السَّنْبَا نَصِيرٌ مُجْهَدِ
أَيْنَ الْجِسَانِ دُؤُوبُ النَّضَارَةِ وَالْمَهَا * أَيْنَ الْمَلِيحِ مِنَ الْقَيْحِ الْأَسْوَدِ
أَيْنَ الَّذِينَ عَلَى الْعِبَادَةِ لَقَبَلُوا * وَحَمُولُوا لِقَبْلِهِمْ عَنِ الْأَمْرِ الرَّدِيِّ
أَيْنَ الَّذِينَ تَجَبَّرُوا وَتَكَبَّرُوا * وَعَلَوْا عَلَوْا لَمْ يَكُنْ بِالْمُرْشِدِ
قَالَ: فَسَمِعْتُ قَانِلًا أَسْمَعُ صَوْتَهُ، وَلَا أَرَى شَخْصَهُ يَقُولُ:
إِنَّ الْمَهْيَةَ عَاقَصَتْهُمْ بَقِيَّةٌ * فَهُمْ جُمُودٌ جَوْفَ نَجْدٍ رَقْدِ
قَدْ دَبَّتِ الدِّيدَانُ جَوْفَ نُجُودِهِمْ * وَسَعَتْ هَوَامُ الْأَرْضِ فِي جُدَيْدِي
كَمْ مِنْ أَكْفٍ قَلَسَتْ لِحْمَهَا * وَمَنَاصِلٍ قَدْ بَانَ مِنْهَا أَسْعُدِي.

⁵³ ifâdesinin 'إِلَّا شَقَاءَ فَأَمْرٍ الْعَيْشُ إِمْرَارًا' şeklinde olması daha doğrudur.

(Mütercim)

Ahmed b. Muhammed/Muhammed b. el-Hüseyin/Abdullah b. Muhammed/Abdullah b. Şeddâd⁵⁴ dedi ki: Benî Âmir kabristanlığına girdim. Orada şöyle nida ettim:

Ey kabir ehli! Hepiniz eşitlendiniz./Cömert efendinin ziyafeti nerede?

Kral oğlu krallar nerede?/Dünyadaki yardımsever ve gayretli kimseler nerede?

Parlaklık sahibi güzeller nerede?/Siyah çirkinlerden ayrılan yakışıklı güzeller nerede?

İbadete yönelenler nerede?/Kalplerini rezilliklerden koruyanlar nerede?

Gururlananlar, zorbalılar nerede?/Mürşidsiz yücelikle büyülenenler nerede?

Abdullah b. Şeddâd, dedi ki: Sesini işitip kendisini görmediğim biri şöyle diyordu:

Ölüm onları eğip büktü./Onlar kurak yerin ortasındaki uyuyan sakinlerdir.

O kurak yerlerin ortasında kurtlar sürünmekte,/Orada yerin haşaratı yayılmış durumda.

Nice avuçlar etinden ayrılmış,/Nice etler de eklemlerinden ayrılarak çürümüştü.

حَلَفْنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ زَيْدِ الصَّائِغِ بِمَكَّةَ، ثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، ثَلَاثِينَ عَشْرًا بِبَيْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ، عَنْ أُمِّهِ وَكَانَتْ أُمُّهُ لِبَابَةِ بِلَيْتَةَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ، قَالَتْ: كُنْتُ أَزُورُ جَدِّي ابْنَ عَبَّاسٍ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ يَقْبَلُ أَنْ يَكْفَ بَصْرَهُ، فَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فِي الْمُصْحَفِ فَلَمَّا أَتَى عَلَيَّ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعْرٍ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ ذُقُوا مَسَّ سَقَرٍ، إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ، وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلِمَةً بِالْحَقِّ﴾ قَالَ: يَا بِلَيْتَةَ، قَدْ عَرَفْتُ مَنْ أَصْحَابُ هَذِهِ الْآيَةِ مَا كَانُوا، وَلَيْكُونَنَّ بَعْدُ.

Muhammed b. Ali b. Zeyd es-Sâig/Said b. Mensur/Ya'kub b. Abdurrahman/İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Câfer/Annesi (Abdullah b. Abbas (ra)'ın kızı Lübâbe) dedi ki: Ben dedem İbn Abbas (ra)'ı her Cuma ziyaret ederdim. Gözlerini kaybetmeden önce mushafı okurken şu ayete gelince: 'O gün cehennemde yüzleri üstü süründürülürler ve kendilerine: Tadın cehennemın temâsını! denilir. Muhakkak ki Biz her şeyi bir kaderle, bir ölçü ile

⁵⁴ Abdullah b. Şeddâd: İsmi Ebû'l-Velîd Abdullah b. Şeddâd b. Usâme b. Amr el-Hâdî (H. 82/701)'dir. Hz. Peygamber zamanında doğmuş olan tâbiîn muhaddislerdendir. Babası Şeddâd, Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Muâz b. Cebel, Hz. İbn Mes'ûd, Hz. Esmâ bint Umeyy, Hz. Aîşe, Hz. Ümmü Seleme ve bazı sahâbîlerden hadis rivayet etmiş, kendisinden de Ebû İshak eş-Şeybânî, Abdullah b. Şübrûme ve Hakem b. Uteybe gibiler rivayette bulunmuştur. Rivayetleri Kütüb-i Sitte'de yer almıştır. Boynunun vurulması pahasına da olsa minbere çıkıp sabahtan öğleye kadar Hz. Ali'nin faziletlerini anlatmak istediğini belirtecek derecede Hz. Ali taraftarı olduğu rivayet edilen Abdullah b. Şeddâd, İbnü'l-Eş'as'ın yanında Haccâc ile savaşırken Düceyl nehrinde boğularak vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: Nevzat Aşık, 'Abdullah b. Şeddâd' maddesi, DİA, I, 136, İstanbul 1988. (Çeviren)

yarattık. Bizim emrimiz sadece bir kere, hem de göz açıp kapama gibi pek hızlıdır.⁵⁵ ‘Ey kızım şu ayetteki kişilerin kimler olduğunu biliyorum.’⁵⁶ dedi.

خَلَّفْنَا أَحْمَدَ بْنَ مُحَمَّدٍ بْنِ مَسْرُوقٍ، ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الرَّحْلَانِي، ثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ الْوَلِيدِ الْقُرَشِيِّ، قَالَ: كَانَ عَمْرُو بْنُ عَبِيدٍ يَصِلُ إِخْوَانَهُ بِالدَّرَاهِمِ، وَالذَّنَانِيرِ، حَتَّى رُمِيَ بِئِنَّ غَثْرَةَ فَيُلْفَعُهُ إِلَى بَعْضِهِمْ، وَيَقُولُ: مَا أَعْدِلُ بِرَّهِمْ شَيْئًا.

Ahmed b. Muhammed b. Mesruk/Muhammed b. el-Hüseyin el-Bircilânî/Yahyâ b. Ebû Bükeyr/Abbâd b. el-Velid el-Kuraşî dedi ki: Amr b. Ubeyd⁵⁷, kardeşlerine dinar ve dirhem dağıtıyordu. Hatta üzerindeki elbisesini çıkarıp verdiği dahi görüldü. Bununla birlikte ‘(Bu kadar vermeme rağmen) o topluluğun (sufilerin) seviyesine ulaşabilmiş değilim.’ diyordu.

Sonunda hamd yalnız Allah (cc)’a mahsustur.

Efendimiz Hz. Muhammed, âli ve ashâbına selâm olsun. Allah bize yeter. O (cc), ne güzel vekildir. Buradaki hadisleri ben (Hâfız Mizzî) Mikdat’tan sema yoluyla, o da kiraart yoluyla Fakîh, Celîl, Fâzıl Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Alâ’dan, ondan da oğlum Muhammed b. Yusuf b. el-Velî Abdurrahmân b. Yusuf el-Mizzî ve muhterem bir cemaat rivayet etti.

H. 706 yılı Sefer ayının 6 sı Perşembe günü Dımeşk Câmii’nde bu eserin rivayeti tamamlandı. Ben (Hâfız Mizzî), onlara benden bu rivayetleri ve rivayet etmem caiz olan rivayetleri rivayet etmelerine izin verdim.

Ta’lik tamamlandı. Ancak lütfu sayesinde sâlih amallerin tamamlandığı Allah (cc)’a hamd olsun.

Cüz’ün bu nüshasının yazımı Allah’ın yardımıyla h. 1351/1932 Cemazeü’l-Âhir/Ocak ayının 12’si çarşamba sabahı sona erdi. Daru’l-Kütübî’l-Mısıryye’nin sorumluluğunda, masrafını karşılamak suretiyle koruma altında tutulan hadis bölümü 1558 numaralı el yazmasından çoğaltılmıştır. Bu nüshayı Allah’tan başışlanma dileyen Mahmud Abdüllatif Fahrüddîn yazmıştır.

Allah (cc)’ın salât ve selamı efendimiz Hz. Muhammed, âli ve ashabının üzerine olsun.

⁵⁵ Kamer 54/48-50.

⁵⁶ İsnadı Hasendir. Senedde bulunan İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Câfer, sadük (güvenilir)’tur. Takrib, 1/24.

⁵⁷ Amr b. Ubeyd: Ebû Osman Amr b. Ubeyd b. Bâb el-Basrî (H.144-761), Mu’tezile’nin kurucularından ve hadis rivayet eden ilk kelâmcılardandır. Hasan-ı Basrî’nin ders halkasına katılmış, onun en gözde talebelerindedir. Amr’ın yetiştirdiği talebeler arasında Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Saîd el-Kattân, Ali b. Âsım ve Abdülvahhâb es-Sekafî bulunmaktadır. Uyeyne ve Süfyân es-Sevrî ondan hadis nakletmişlerdir. Zühd ve takvâsıyla meşhur olan Amr b. Ubeyd, kırkıncı defa ifa ettiği hacdan dönerken Mekke yakınlarındaki Merran’da vefat etmiştir. Geniş bilgi için bkz: Avni İlhan, ‘Amr b. Ubeyd’ maddesi, DİA, III, 93-94, İstanbul 1991. (Çeviren)

Kaynakça

- Akyüz, Ali., “Abdürrezzak es-San’ânî” maddesi, DİA, İstanbul, 1988.
- Aşık, Nevzat., “Abdullah b. Şeddâd” maddesi, DİA, İstanbul 1988.
- Ateş, Süleyman., “Cüneyd-i Bağdâdî” maddesi, DİA, İstanbul 1993.
- Bilgin, Mustafa., “Ahmed b. Muhammed b. Mesrûk” maddesi, DİA, İstanbul 1989.
- Cebecioğlu, Ethem., “Muhammed b. Vâsi” maddesi, DİA, İstanbul 2005.
- Cerrahoğlu, İsmâil., “Atâ b. Ebû Rebah” maddesi, DİA, İstanbul 1991.
- Eroğlu, Muhammed., “Dahhâk b. Müzâhim” maddesi, DİA, İstanbul 1993.
- Hatîb Bağdâdî, Târîhu Bağdâd, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, (t.y).
- Hatiboğlu, İbrâhim., “Ma'mer b. Râşid” maddesi, DİA, Ankara 2003.
- İbn Kesîr, El-Bidaye ve'n-Nihâye, (Çev: Mehmet keskin), Çağrı Yayınları, (t.y).
- İlhan, Avni., “Amr b. Ubeyd” maddesi, DİA, İstanbul 1991.
- Kandemir, M. Yaşar., “Amr b. Şuayb” maddesi, DİA, İstanbul, 1991.
- Kandemir, M. Yaşar., “Hişam b. Urve” maddesi, DİA, İstanbul 1998.
- Kandemir, M. Yaşar., “Mutarrif b. Abdullah” maddesi, İstanbul 2006.
- Kara, Mustafa., “Bişr el-Hafî” maddesi, DİA, İstanbul 1992.
- Kara, Mustafa., “Dârânî” maddesi, DİA, İstanbul, 1993.
- Kara, Mustafa., “Dâvûd et-Tâî” maddesi, DİA, İstanbul 1994.
- Koçkuzu, Ali Osman., “Ebû'z-Zinâd” maddesi, İstanbul 1994.
- Kuzudişli, Bekir., Hadis Rivâyetinde Aile İsnadları, (Doktora Tezi), İstanbul 2005.
- Mustafa Bilgin, “Abdullah b. Hubeyk” maddesi, DİA, İstanbul 1988.
- Okudan, Rifat., “Ebû Bekr Şiblî: Hayatı ve Tasavvuf Tarihindeki Yeri” İlmî Akademik Araştırma Dergisi, yıl: 8, (2007), sayı: 19.
- Özdemir, Veysel., “Amr b. Şuayb an Ebîhi an Ceddihi İsnâdının Tenkit ve Tahlili” F.Ü.İ.F.D, 13/1, 2008.
- Polat, Salahattin., “Ka'nebî” maddesi, DİA, İstanbul 2001.
- Sezgin, Fuat., Târîhu't-Türâsi'l-Arabî, I. Baskı, 1403/1983, İdâretü's-Sekâfeti ve'n-Neşri bi'l-Câmiati, Suudi Arabistan.
- Toksarı, Ali., “Hâlid b. Ma'dân” maddesi, DİA, XV, 286, İstanbul 1997.
- Türer, Osman., “Fudayl b. İyaz” maddesi, DİA, İstanbul 1996.
- Uludağ, Süleyman., “Hasan-ı Basri” maddesi, DİA, İstanbul 1997.
- Yılmaz, Hasan Kâmil., “Ahmed b. Ebi'l-Havârî -Kuddise Sirruh-”, Altınoluk Dergisi, S.15, İstanbul, Mayıs 1987.
- Yücel, Ahmet., “Hasan-ı Basri” maddesi, DİA, İstanbul 1997.
- Zehebî, Siyer-i A'lamü'n-Nübelâ, Tahkik: Şuayb Arnavut, I. Baskı, 1403/1973, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, (t.y).